

A-35636

I. 15.
№ 382.
166

XI. Eesti karskuskongress

Tartus, 21.—23. III. 1921.

XVI. Rahvusvaheline alkoholismi vastu võitlemise kongress

Lausannes, 22.—27. VIII. 1921.

X. Põhjamaade karskuskongress

Kopenhaagenis, 6.—10. VII. 1921.

XXXIX. Soome karskuskongress

Kuopios, 5.—7. VI. 1921.

Tartus, 1922.

Eesti Karskusseltside Kesктоimkonna kirjastus nr. 96.

Kirjastuse-Ühisus „Postimehe“ trükk, Tartus.

2

Tartu Riiklik kooli
Raamatukogu

121655

1. 24.
№ 382.

Saatesõnaks.

XI. Eesti karskuskongress peeti ajal, mil meil praegune viinamüük veel aastat aega ei olnud kestnud. Juba oli joomine oma mõju suutnud avaldada, kuid veel mitte seda pea üldist alkoholivastast meeleolu tekitada, mis näituseks maksev on nende ridade kirjutamise ajal. Teiselt poolt oli Kesктоimkonna rahaline seisukord sel ajal sellevõrra kitsas, et võimata oli karskustöö laiemas ulatuses. Kõige selle tagajärjel olid karsklased võrdlemisi tagasihoidlikud omades tulevikukavatsustes, mis ka kongressi protokollides kajastub. Igatahes pandi alus laiemale organiseerimistöole.

Selle kongressi protokollu juure otsustas Eesti Karskusseltside Kesктоimkond lisada k õ i g i n e n d e v ä l j a m a a d e karskuskongresside protokollid, millest Kesктоimkonna asemikud osa võtsid, kuna päälegi sellega antakse ühtlasi ülevaade karskuspüüetest mujal maailmas, eriti keeluseadusmail, mis tohiks meid eriliselt huvitada, kuna see küsimus meil juba lähemal ajal võib väga põlevaks muutuda.

Villem Ernits,

Eesti Karskusseltside Kesктоimkonna esimees.

Tartus, 3. VI. 1922. a.

XI. Eesti karskuskongress

21.—23. märtsini 1921. a. Tartus, meesgümnaasiumi ruumes.

1. kongressi päev

21. märtsil.

Kongressist võtavad osa 16 karskusseltsi 21 asemikuga, 25 teist organisatsiooni 43 asemikuga, 5 Kesктоimkonna liiget ja mõned teised, ühtekokku 73 registreeritud isikut; pääle selle veel kogu külalisi ja päältkuulajaid, nende hulgas cand. J. Tõnisson, prof. P. Põld, prof. L. Kettunen, proua Kettunen, prof. J. Bergman, mr. Robinson ja teised.¹⁾

Kongressi avab kell 11 e. l. Karskusseltside Kesктоimkonna juhataja dots. V. Ernits, tõendades, et karskusküsimus võitlust elu eest tähendab. Absoluutne karskus on elu jaatav nähtus. Ainult karsketena võime eluvõitluses püsida.

Praegu on karskusküsimuses langemise aeg. Sõja tagajärjel on inimeste närvid väsinud. See väsimus avaldub inimeste tahtejõu lõdvenemises ja joomise kasvamis. Nende nähtuste otsekohese tagajärjena aga võtab kuritegevus hoogu, vaimuhaigete hulk kasvab ja surevus on ebakordselt suur. Meie peame katsuma neid nähtusi kõrvaldada; peame tegema karskustööd, selle pääle vaatamata, et selleks esialgu vähe pinda näib olevat. Ka Soomemaal, kus karskusliikumine vanem kui meil, on keeluseadus praegu kriitilises seisukorras. Isegi Ameerika kohta võib seda ütelda.

Lootuse järele ei lange meie nüüd aga mitte enam sügavamale, vaid meie elujõud hakkab ülespoole tõusmises avalduma.

1) Osavõtjate nimestik protokolli lõpul.

Kõneleja tervitab kongressist osavõtjaid, kongressile ilmunud ülikooli õppejõude, eraldi prof. L. Kettust ja proua Kettust, prof. J. Bergmani, mr. Robinsoni.

Kõneleja teatab ka, et Soome külalised, keda kongressile oodati, korratu laevasõidu pärast mitte ilmuda ei ole saanud.

Riigikogu liige J. Tõnisson tervitab kongressi Riigikogu rahvaerakonna rühma ja päevalehe „Postimehe“ nimel, kutsudes üles karskusidee tegelikule teostamisele. Meil ei ole alkoholi kapital mitte töötada võinud, nagu väljamaal, kus isegi ülikoolide õppejõud sagedasti tema teenistuses seisavad. Teadmisi meil on, sest meil teatakse küll, et alkohol hävitab. Meil aga on tarvis rohkem tahtejõudu ja alateadlist osa. Tuleb elule tuuma ja sihti leida, et iseäranis noorsugu end hoiaks alkoholi kihvtitusele andumast. Meil on sõnu tehtud, tuleb teha ka, aga tegelikka töövõimalusi ei tohi me sääl juures mitte unustada. Meie võime oma jõude mobiliseerida ja suudame siis palju enam ära teha, kui ennemalt. Ei ole põhjust nii väga karta, nagu ei oleks tööl edu. Kui nüüd korruga keeluseadus läbi ei läinud, siis vähemalt lähema veerandsaja aasta jooksul võime kindlasti näha suuremat tagajärge oma tööle karskuse alal. Kui ka ülikooli õppejõud kaasa tõmbavad, siis ei ole töö edu juures tarvis karta.

Evang. Luteruse konsistooriumi assessor prof. H. B. R a h a m ä g i tervitab kongressi Luteruse kiriku nimel, seletades, et Luteruse kiriku põhimõte on karskuse idee kaitsmine, ja et kirik nüüd seda veel tugevama jõuga teostama lubab hakata. Kui ajalehed teatavad, et kirikukäijate arv väheneb, siis ei taha kirik mitte passiivseks jääda. Ta ei taha ka mitte sellele seisukohale asuda, et kõrtse avada.

Ev. Lut. kirik tahab külvata karskuse mõtet ja aadet rahva sekka, et rahva kehaline ja vaimline jõud vabaneks alkoholi däämoni mõju alt. Ainult siis saab kirik inimestes religiooni alateadvuslisi jõude kasvatada.

Neidsamu mõtteid rõhutab ka preester L a a r, kes Apostliku kiriku ülempiiskopi Aleksandri asemikuna kongressi tervitab. Kui kirik püüab ehitada kõike seda, mis inimese hinges ilusamat ja kõrgemat, siis peab ta sääl juures möödapääsemata kokku põrkama niisuguse vaenlasega, nagu seda on alkohol. Juba Vene ajal tegi Apostlik kirik karskuse põllul tööd, seda enam püüab ta nüüd, et

teha sel alal kõik, mis võimalik. Karskuse aate laialilaotamise otstarbel on Apostlik kirik soovinud asutada naiskomiteed igas kihelkonnas, mida kogu Eestis 126 on. Põhjus, mis kirikuvalitsust selle mõtte pääle viis, on see, et naised vähem joovad. Teiseks, joomise tagajärjel kannatavad kõige enam naised. Naiskomiteede ülesanne on teha kõiksugu karskustööd, nagu lapsi karskusele võita jne. Need 126 koguduse naiskomiteed üle riigi — oleks pisuke anne karskuse altarile Apostliku kiriku poolt.

Kohaliku ülikooli prof. J. Bergman soovib kongressile kordaminekut Rootsi karskusliikumise nimel. Rootsis ei ole veel keeluseadust, kuid loodetavasti ei jää see sääl tulemata. 1910. a. hääletasid täiskarskuse poolt 1.800.000 täiskasvanut, s. o. 56% täiskasvanutest. Bratti süsteemi makspanemine lõhkus selle üksmeele. Viimasel ajal hakkab Bratti mõju kaduma.

Kõneleja loodab, et Eestis, kus veel vanu traditsioone jalus takistamas ei ole, keeluseadus kergemini läbi läheb, ja selle läbi Põhjamaa noorem vabariik Rootsile eeskuju annab.

Soome karskussõprade nimel tervitab kongressi prof. pr. H. Kettunen. Karskusliikumine Soomes on juba kulminatsiooni punktist üle jõudmas. Alguses oli ta väike, suurenes aga ühtelugu. Juba 1905. ja 1906. a. võeti vastu keeluseadus. Rõõm oli üldine: linnades korraldati rongikäike, sõna „Keeluseadus“ säras ilutuledes. Dr. Matti Helenius-Seppälä ruttas telegraafi teel teatama keeluseaduse ühel häälel vastuvõtmisest saadikute-koja poolt... Kuid Vene võim ei pannud seda maksta sel ajal. Nüüd aga on seadus maksmas. Tuleb küll ka nüüd tööd edasi teha karskuse alal, aga see on juba palju parem ja kergem. Karskustöö on Soomes saanud isamaaliseks kohustuseks, erakondade asjaks. Kõneleja soovib, et ka Eestis igäühe isamaaliseks kohuseks saaks — karskustööd teha.

Kongressi tervitavad veel skoutide kongressi poolt Silber, Tartu koolinoorsoo organisatsioonide nimel O. Reintal j. t. Kirjalikult tervitavad: Õpetajate liit hra Annusoni läbi, Soome keeluseaduse liit telegrammiga ja üks noorte karskusühendus.

Kongressi juhatusse valitakse: hrad J. Tõnisson, V. Ernits ja pr. H. Põld; sekretariaati: J. Rosental, pr. A. Kuperjanov, neiud E. Kutsar ja M. Kull; mandaat-komisjoni: hrad J. Tauts, Mihkelson ja A. Oksa.

Aruande Karskusseltside Kesктоimkonna tegevusest

kannab ette Kesктоimkonna juhataja V. Ernits.

Ta näitab, kuidas Kesктоimkond rahapuudusega on pidanud võitlema, kuidas Rahaministeerium tema eelarved tagasi on lükanud. Üle sellest kitsikusest saadi alles siis, kui Kesктоimkond Tõnissoni valitsuse poolt maksma pandud seaduse põhjal salapõletuse trahvide rahast ühe veerandi sellekohase seadusega omale hakas saama ja sel arvel Eesti Pangalt eellaenu sai.

Raskuste pääle vaatamata on püütud teha, mis võimalik. Kirjandust on hulk juure tulnud. Kirjastati 11 broshüüri ja 3 lendlehte. Kirjastusest on aga vähe sisse-tulekut. Välja on saadetud mitmesuguseid üleskutseid, lend- ning küsimuslehti. Läänud aasta algul agiteeriti keeluseaduse hääks. Peeti umbes 50 kõnet Kesктоimkonna poolt. Kui keeluseadus Asutavas Kogus läbi kukkus, saadeti lehed välja allkirjade kogumiseks keeluseaduse rahvahäälitusele paneku jaoks. Saadi ligi 4000 allkirja, kuid vormilistel põhjustel heideti see Asutava Kogu juhatuse poolt kõrvale. Saadeti uued lehed välja, kuid vastuseid tuli vähe. Et keeluseaduse mõte läbi ei lõõnud, siis loobuti esialgu sellest ja asuti tulevaseks keeluseadusvõitluseks eeltõile. Nii korraldati kaks karskuspüha, õpetajate suvekursustele saadeti lektorid, mitmesugustele kongressidele (Ev. Lut. kiriku kongr., naiskongr., arstide kongr.) ettepanekud ja resolutsioonid läbiharutamiseks. Meie teadusmehed peaks enam tähelepanu karskusküsimusele pühendada, oma väitekirjade ainet karskuse alalt võttes. Väljamaaga, iseäranis Soomega, on püütud ühendust pidada. Selleks on Kesктоimkonna esitajad paar korda Soomes käinud. Soomega töötamiseks on meil häa vahekord ja võimalused. Otsustati pidada möödaläänud suvel Eesti karskuspäev Soomes ja samuti Soome karskuspäev Eestis. Otsustati asutada Soome-Eesti ühine karskushäälkandja. Ka Ameerikaga on meil ühendus: Am. Noortemeeste Kristlikust Ühingust tuleb meile suur praktiline kasu. On alus pandud statistika kogumisele. Paljud kavatsused on rahapuudusel teostamata pidanud jääma. Nii ootavad mõned käsikirjad juba kaua trükkimist.

Sellega lõpeb kell 1 esimene kongressi koosolek, ja üheskoos minnakse ülikooli tähetorni ja anatoomia instituuti vaatama.

Teine koosolek algab kell 5 p. l. Järgnevad aruanded Kesктоimkonnalt.

Asjaajaja ja praegune kassapidaja J. Rosental kannab ette kassa aruande, rõhutades neid raskusi ja rahapuudust, millega võidelda tuli. 1920. a. sai Kesктоimkond Valitsuselt 30.000 mk. ja Haridusministeeriumilt 3000 mk. abiraha. On palju korjanduslehti laiali saadetud, kuid vähese sissetulekuga — 31.729 mk. 50 p. On ka kaks karbikorjandust toime pandud. Kuid kõige suurem abi on Ameerikast Soome kaudu tulnud — 10.000 Smk., millest suurem jagu juba ära kulutatud. Kirjanduse müügist tuli vähe sisse. Üldine sissetulek 1920. a. oli 325.201 mk. 93 p. Kassas oli 1921. aasta algul 63.696 mk. 49 p., sellega on väljaläinud 261.505 mk. 44 p. Kesктоimkond on suures rahalises kitsikuses olnud, nii et Kesктоimkonnale lähedal seisjad isikud on pidanud oma nime pääle Kesктоimkonnale laenu muretsema. Suurem osa sellest on tasutud ja võlgnevad summad trükikodadele kaetud. Suurem sissetulek on olnud salaviinapõletamise trahvirahadest. Laiemat tegevust ei ole saanud rahapuudusel ette võtta ja palju kirjandustki on ilmumata pidanud jääma, ehk küll käsikirjad juba olemas on. Isegi veneaegsete karskuskuratuuriumide varandus on senini osalt ülevõtmata pidanud jääma. Kesктоimkond volitas seda varandust ülevõtma J. Rosentali. Läbi käidud on Läänemaa, Saaremaa, Paide ja teised kohad. Selgus, et sõjaajal neist varandustest palju kaduma on läinud. Ja sellestki, mis jäänud, on näit. Läänemaal aktsiisivalitsus paremad asjad ära võtnud, ja ei taha neid häämeelega tagasi anda. On katsutud Läänemaal karskuse seltse asutada, kuid kaunis tagajärjeta. Saaremaal on kuratuuriumide varandust vähe. Nime-tada oleks üks maja Leisis, ühes ühe vakamaa maaga. Maja tarvitab parandust; muidu on tal kaunis suur väärtus. Ka Saaremaal ei edene seltside ellukutumine. Paidesse jäänud varandusel pole suuremat väärtust. Oleks nimetada muu seas üks udupiltide kogu. Varandus läheb linnavalitsuselt kohaliku karskusseltsi kätte. Mustvees on üks kivimaja, kuid see on Valitsuse poolt edasi antud Ehituspäävalitsusele. Leidub ka raamatukogusid, nagu Haapsalus, Keinas, Märjamaal ja Põltsamaal. Teemajasid on väga raske avada, sest Kesктоimkonnal tuleks omalt poolt neile suuremad summad juure maksta. See oleks aga võimalik ainult siis, kui Valitsus selleks abiraha annaks. Muidu jääks aga see varandus kasutamata.

Järgneb aruandega neiu E. Kutsar ja katsub sissetulnud kirjade ja teadete põhjal pilti maalida meie praeguse karskustöö seisukorra kohta. Kõneleja arvates oleme meie aastakümneid tagasi läinud. Kirjade päale vastatakse visalt ja leigelt. Ainult 21 seltsi on Kesктоimkonna kirjadele vastanud, 24 seltsilt ei ole ühegi kirja päale vastust saanud. Väljasaadetud korjanduslehist on ainult vähesed tagasi tulnud. Küsimuslehti koolidele, seltsidele ja isikuile on kolm korda välja saadetud. Ainult vähem osa on keeluseaduse poolt. Harilikult vastatakse, et ei maksa keeluseadusest unistada, sest see oleks riigimajanduslikule seisukorrale kahjulik. Ka vähene arv koolisid on keeluseaduse poolt olnud. Kuid isegi sellest väikesest hulgast tagasitulnud küsimuslehist saame ka rõõmustavaid teateid. Neist kuuleme, et 14. veebruaril 1920. a. ärapeetud karskuspühal on asutatud 4 noorsoo karskusühingut 1.835 liikmega, 11 vilistlaste-kogu 173 liikmega; 20. nov. ärapeetud karskuspühal — 4 lootusliitu 160 liikmega. 14. ja 15. veebr. 1920. a. on antud koolides 753 karskustundi 26.288 õpilasele; peetud 122 koosolekut, millest osa võtsid 3.554 kooliõpilast ja 2.094 täisealist. 20. ja 21. nov. 1920 ära peetud karskuspühal on antud 228 tundi 11.660 õpilasele, peetud 34 koosolekut, millest osavõtsid 1.133 kooliõpilast ja 690 täisealist. 29. mail, kus kavatsatud karskuspüha pidamata jäi, on koolides siiski 37 karskustundi antud 1.265 õpilasele. Üldse on läinud aasta karskuspühade ajal antud koolides 1.018 tundi 39.213 õpilasele, koolides peetud 156 koosolekut, kust osa võtsid 4.677 õpilast ja 2.784 täisealist. Meil peaks jõudu ja mõistust jätkuma selle eest võidelda, et „jooõnud eelarve“ meie vabariigist kaoks. Pole kasu karskustööst, kui Valitsus ise viinaga kaupleb ja teda välja jagab tshekkidega hingede päale. Tsheki-süsteem meelitab ka neid viina ostma ja tarvitama, kes enne temast enam-vähem eemale hoidsid. Lihula vallas näit. kurdavad naised, et isikumaksu peavad maksma, aga viina-tshekkisid ei saa. Paide Õpetajate-ühing ei taha end põhimõtteliseltki täiskarskuse poolehoidjaks tunnistada. Kõneleja avaldab lootust, et edaspidi Kesктоimkonnale korralikumalt vastatakse. Palju huvitavat materjali on loota tulevikus Kesктоimkonna karskus-agentidelt. Üldse on Kesктоimkonnale 1920. a. jooksul sisse tulnud 1.050 kirja, välja läinud 10.155 kirja. 1921. a. on sisse tulnud 426 kirja, välja läinud 775 kirja. Mandaat-komisjoni liige hra A. Oksa teatab, et kongressist osa võtavad: 16 karskusseltsi 21 asemikuga,

25 teist organisatsiooni 43 asemikuga, 5 Kesктоimkonna liiget ja mõned ilma volitusest. Kokku registreeritud 73 asemikku.

Läbirääkimistel ettekantud aruannete üle ei tooda midagi iseäralikku ette. Juhataja teeb lühikese kokkuvõtte ettekantud materjali järele: karskusmeeleolu nagu langeks, väljaarvatud noorsoo keskel. Siiski, kus midagi tehakse, sääl on ka tagajärge.

Järgnevad

aruanded kohtadelt,

milledest niisamasugused kaebtused vastu kajavad, nagu Kesктоimkonna poolt ette toodud.

„Võitleja“ asemik Narvast kaebab, et karskus-tegevus juba 1914. a. pääle langema hakkas, sest paljud paremad mehed kutsuti sõjaväkke. Sõja ajal on seltsi arhiiv ja raamatukogu laiali kantud. Nüüd on selts uusi ärksamaid tegelasi juure saanud. Tantsitakse väga palju. Pidusid ilma tantsuta ei maksa teha, sest keegi ei tule. On hakatud noorte pääle rohkem tähepanu pöörama. Asutati spordi osakond. Spordist võetakse väga elavalt osa. Liigete arv on juba 160. Uus ala — huvitab. Osakond korraldab igal kuul kaks teeõhtut karskussisuliste kõnedega. Osavõtjaid on rohkesti ja nendest loodame palju karskustegelasi tulevikus. Tantsust tuleks Soome-Rootsi laulumängude ja spordi pääle üle minna. Lõpuks kutsub kõneleja üles naisterahvaid õrnuse ja eneseohverdamisega joodikute meeste pääle mõjuma.

„Edasi“ asemik O. Vulf Otepäält annab seltsi tegevuse üle lühikese ülevaate. Selts on asutatud 1890. a. Ilmasõda löi küll seltsile palju haavu, kuid nüüd on selts jälle uuele tegevusele ärganud ja edukalt tööle hakanud. On karskuspühi peetud ja tunde antud ning keeluseaduse poolt hääletatud. Tööd tuleb uuesti otsast pääle hakata. Õpetajad on asja vastu leiged.

„Külva ja“ esitaja E. Vender Vaivarast teatab, et ka neil seltsi elus tagurpidiminekut on olnud. Sõja ajal vähenes seltsi liigete arv. Seltsis juuakse, iseäranis pidudel. Kohalikud sõjaväed avaldasid kõige halvemat mõju. Puudub intelligent tööjõud, vanad on lahkunud, õpetajad hoiavad kõrvale. Kuid on lootust, et selts edaspidi elujõulisemalt töötama hakkab. Liigete arv on juba tõusnud. Suuri lootusi tuleb noorte pääle panna, vanu on raske pöördada. Palub tegevuseks kongressilt juhtnõore.

Raudteelaste-karsklaste nimel kõneleb H. Juske. Raudteelaste kainus on määratu tähtsusega. Õnnetuid juhtumisi ja vääratusi tuleb joomise tagajärjel väga palju ette, ligi 80% peab joomise arvele panema. Raudteelased on paisatud laiali mööda liini. Selles seisabki vist põhjus, miks neid karskusseltsiks organiseerida pole saadud. Vene ajal õpetati raudteelasi jooma. Neile anti meelehääks õlut ja viina, et neid kiiremale tegevusele virgutada. Ka praegu on joomine nende hulgas õige suur, mitte ainult alamate teenijate keskel, vaid ka ülemate hulgas. Osalt on joomine tingitud raudteelase raskest seisukorrast. Raamatukogud on kaduma läinud. Tarvis oleks kirjandust hinnata laiali laotada, sest raudteelane ei suuda maksta. Koosolekud on vähema tähtsusega: 10-ne, 12-ne versta tagant ei tulda kuulama. Soovitab udupiltide näitamiseega raudteelasi kokku katsuda saada. Muidu nad kokku ei tule. Puuduvad haritud teenijad.

Tammistu rahvaraamatukogu seltsi esitaja teatab, et nende selts raamatukogu abil palju karskustööle kaasa on aidanud.

„Priiuse“ esitaja Voites Haaslavalt teatab, et seltsis samad nähtused on olnud, mis teisteski karskusseltsides. Liigete arv on küll tõusnud, kuid enamuse moodustavad „ebakarsklased“. Täiskarsklasi on vähe järele jäänud, et sõrmi nende üleslugemiseks veel üle jääb. Kõik tähelpanu ja tegevus tuleb noorte pääle juhtida.

Tartu spordiseltsi „Kalevi“ esitaja näitab, et sport ja karskus on kaksikvennad ja peavad käsikäes käima. „Kalev“ on seda ikka silmas pidanud. Selts on iseäranis pääle sõja agaralt tööle asunud. Seltsi ümber on uued jõud koondunud. Paljud sõjaväelased võtavad spordist osa. Liigete arv on 400. Kaebab, et linnavalitsus seltsile küllalt vastu ei tule, ei raatsi anda tarvitamiseks spordi ruumisid ja platsisid. Niisama vastutulematust näitab üles ka aja-kirjandus: ei trükita kättesaadetud materjali ära.

Raudteevalitsuse asemik on tulnud raudteelastele-karsklastele tervitusi ütleva. Kahjuks on aga ainult mõned üksikud raudteelased kongressile imunud. Raudteevalitsus toetab igapidi karskustööd ja aateid ja loodab, et edaspidi karskus ka raudteelaste seas saab valitsema. Tuleb üheskoos teid otsida ja abinõusid leida, kuidas neid püüdeid läbi saaksime viia.

Üliõpilaste karskusühenduse asemik üliõp. Mora selgitab ühenduse asutamise lugu. Kui ennesõja-

aegset üliõpilaste elu vaadelda, siis näeme tugevat liikumist täiskarskuse poole. Üliõpilaste poolt katsuti karskust ka rahva sekka kanda. Sõda on aga sellele lõpu päale teinud ja nüüd on karsklaste arv üsna väike. Nii mitmed üliõpilased tunnevad asjale küll kaasa, aga ei taha ise tegevad olla. Pikemat harutamist ja vaidlust tekitas küsimus — kas täiskarskus või parajus. Muidugi jäi esimene, nagu see teisiti olla ei võigi. Selle järele astus osa liikmeid välja. Praegu on ühendusel 40 liiget, kes kõik täiskarsklased on. Et selts veel noor ja väike on, ei saa mingisuguseid kaugema ulatusega otsusi teha. Senni on korraldatud kõnekoosolekuid ja on palutud ülikooli õppejõude karskusloenguid pidada, mis kõigile hinnata. Üliõpilastel ei peaks puuduma tahtmine töötada karskuse hääks. Kuid üliõpilaste koosseis on praegu halb, sest sõda on palju inimesi vaimliselt nüristanud. Haritlased ei näe neid laastavaid tagajärgi, mis alkohol sünnitab rahva seas, kus ta kogu elu lõhub. Ühendus tahab kõige päält üliõpilasi koguda, aga loodab tulevikus ka kihutustööst rahva hulgas osa võtta.

Vahepääl teatab V. Ernits, et on alus pandud Goodtemplarite Ordul — Rahvusvahelisele Hääde Templiehitajate Rüütlite Vennastusele, milles ligi 30 liiget.

J. Tõnisson võtab pikemaks seletuseks sõna. Teda täitnud aruandeid kuulates mure, et meil laiemad põhivaated puuduvad. Tulevad küll veel harutusele tegeliku karskustöö küsimused, aga kuidas tahetakse siis tegelikku tööd teha, kui põhivaated puuduvad. Kuidas võime uusi kavatsusi luua, kui meil selleks teid pole, päale spordi ja noorte-liikumise. Üldine sihtjoon tuleks revideerimisele võtta. Väga palju on kõneldud alkoholi kahjust, kuid meie ei või loota, et selle läbi palju alkoholi-vastaseid saaksime. Tarvis alkoholismi põhjust selgitada ja otsida. Meie peame silmas pidama, et inimese loomus on positiivne, ja sellepärast ei aita ainult eitamine. Inimestele on tarvis positiivseid ülesandeid kätte juhatada, mis neid halvast eemale hoiaksid. Laiskus on kuradi pääpadi. Tarvis on rahva elu ja noori täita sarnaste ülesannetega, mis paneks neid tööle ja tegevusele. Kui meie alkoholi kultuuri maha kisume, peame midagi asemele andma. Meil peab tekkima alkoholi-vaba kultuur. Lääne ülikultuur on oma aja juba ära elanud ja läheneb hävinemisele, nagu hävines antiik kultuur. Lääne kultuur on kulminatsiooni punktini jõudnud. Meie aga ei ole veel selle punktini jõudnud. Soomesugu rahvas-

tel pole võimalust olnud oma riiklise arenematuse pärast kultuuri arenemise ajajärgudest läbi käia, nagu seda Lääne-Euroopa rahvad on teinud. Meie oleme tõesti alles talupoja rahvas, kes ei ole veel oma talupoja kultuuri kulminatsiooni-punktinigi jõudnud. Kuid meie rahvas peitub palju algjõudu. Seepärast ei maksa meil teisi palju järele aimata, vaid tuleb enam rõhku panna selle peäle, mis meie rahva hingeliseks rahuldamiseks rohkem omapärane ja tarvilik on. Ei pea seda otsima, millel otstarvet ei ole. Sport on tarviline ja hää asi, aga tema otstarve on temas eneses. Skoutide liikumine lagunes ruttu laiali. Boy-skoudid elavad ajaga kaasa ja sellepärast ongi nende liikumine nii suurt poolehoidu võitnud. Noored, kes sõjast osa võtnud, need alles kisuvad nüüd teisi kaasa, need avaldavad endid omas täiuses. Terve rahvas peaks ennast militariseerima, ja noored ei mängiks üksi, vaid arendaks ja muudaks end suureks sõjaväeks. Peab kaduma nüüdne tõusiku meeoleolu, uhkustamine välimusega, ja spartaanlaste meeoleolu peab asemele astuma, tõsine meeoleolu, mis ei lähe mitte kerge-meelsuseks üle. Siis saaks karskus hüüdsõnaks, siis ei oleks tarvis tühje sõnu kurtidele kõrvadele rääkida. Isegi erootilisi tundeid võib kultiveerida, võib lõbutseada ja tantsida, see tuleb karskusele appi. Hüüdmine „ärge jooge!“ ei aita üksinda midagi, vaid inimestele peab tööd andma, mis neid alkoholist tagasi hoiaks. Meie ei tohi mitte Lääne ilma vajuvas õhkkonnas omale pääsmist otsida, vaid meil peab tekkima omapärane alkoholivaba talupoja kultuur.

Järgmine päevakorra punkt, soomlaste kõned, jääb ära.

V. Ernits algab oma kõnet

tshekkisüsteemi ja selle tagajärgede üle läinud aastal.

Välja on võetud tshekkisid üle 400.000. Tshekkisid on rohkem välja võetud, kui täiskasvanud meesterahvaid on, isegi surnute tshekid on välja võetud. Ära on tarvitatud poolaastas 1.142.108 liitrit, seega tuleks aasta kohta 2.284.216 liitrit. Kui seda 40-prots. viinaks ümber arvata, siis teeks see 5.710.540 liitrit. 1912. a. joodi meil ära 7.148.000 toopi viina. Seega ei ole joomine mitte nõnda suur, kui enne sõda. Aga ta kasvab ühtelugu. Äratarvitatud viinast võiks 20.000 marujoodikut kogu aasta juua, ilma et nad valget päeva näeks.

Välja on veetud piiritust 1.498.957 liitrit, ja nimelt Rootsi-, Daani-, Läti- ja Soomemaale. Ehk küll Soome piiritust viia ei tohi, on seda sinna siiski viidud. Ja kui

soomlased ütlevad, et Eestist 2.000.000 liitrit olla sisse toodud, siis ei ole see mitte õige, sest üldse on välja viidud umbes 1.500.000 liitrit. Kokku on riik viinamüügist 380 miljoni marka sissetulekut saanud, seega enam, kui loodeti.

Mis tagajärjed on tshekisüsteemil olnud? Väga mitmekesised, milledest meie kõik isegi palju teame. Salapõletus on küll vähenenud, kuid kadunud ei ole see mitte. Kroonu viina kõrval on isegi kergem tal elutseda, sest võidelda on tema vastu nüüd palju raskem. Pidudel ja talgudel kakeldakse palju. Isegi suur hulk surmajuhtumisi ja õnnetusi on olnud. Ka naised ja kooliõpilased on jooma hakanud. Valla nõukogud on mõisate väljajagamisel tihti purjus. Pidudel juuakse palju rohkem, kui enne; ka teedel pole vaba liikuda. Karskuspüha sai mõnel pool joomapühaks muudetud. Isegi kordnikud on pidudel purjus olekus. Iseäranis suur on joomine Petseris, kus valla kohta mitu kõrtsi. Üks Petserimaa vallavanem tõendab, et joomine olla koguni kasulik. Tallinnas on joomine õige laiali lagunenud. Joovad mehed, naised ja lapsed. Selle järeldusel muidugi mitmesugused õnnetused. Mitmed on ennast surnuks joonud.

V. Ernitsi kõne jääb hilise aja tõttu sellel koosolekul pooleli ja kongressi saadikud ja kutsutud võõrad lähevad Naisseltsi, kus neile ühine teelaud kaetud.

2. kongressi päev

22. märtsil.

Teine kongressi päev algab kell 1/210 hommikul. Juhatab V. Ernits.

Erakorraliselt saab sõna rahvusvahelise taimetoitlaste liiga esitaja venelane Anofrijef. Ta seletab, kuidas alkoholi keeluseadus hästi on mõjunud maades, kus ta maksmas. Alkohol ei too riigile mitte kasu, vaid kahju. Keeluseadust võib kätte saada ainult kõigi rahvaste ühisel jõul. Washingtoni karskusühing oli esimene selts, kes hakkas alkoholi vastu võitlema. On otsustatud kokku kutsuda rahvusvaheline karskuskongress. Soomes on keeluseadus alles pool aastat maksmas. Võrreldes endisega on joomine selle tõttu palju vähenenud. Hulk vaeseid perekondi on jõukale järjele tõusnud. Raamatust „Легенды алкогольного капитала“ loeme, kui palju kasu on saadud keeluseaduse maksmapanekuga. Palju viinamarja-väljasid on teisteks otstarbeiks

hakatud ära kasutama. Keeluseaduse vastased tõendavad, et viinatööstuses leidvat palju inimesi tööd, mis neile võimaldab ära elada. Kuid siin on niisamasugune loogika: pane linn põlema ja maksa selle kustutamise eest — siis saavad inimesed tööd ja ülespidamist. Arvatav kasu alkoholist on ainult kahju. Alkoholismiga lähedas ühenduses on prostitutsioon. Iseäranis halb on viina mõju perekonna elu pääle. Soovitav oleks taimetoit, mis hoiab inimesi rõhkem alkoholi tarvitamise eest. Kõige suuremate ühiskonna pahede põhjuseks on ikka alkohol. Võtke inimestelt alkohol, siis kaob ka kuritegevus. Lõpuks soovib kõneleja, et Eesti riik kõik abinõud tarvitusele võtaks keeluseaduse maksmapanemiseks.

V. Ernits jätkab selle järele oma seletust tseki-süsteemi ja selle tagajärgede üle läinud aastal.

Kõneleja näitab tabelite abil, kuidas kuritegevus on tõusnud viinamüügi avamisest saadik ning kuidas on kasvanud röövimiste ja varguste hulk ning vangide arv. Nõnda ei ole riik viinamüügist õieti mitte kasu saanud, vaid ainult kahju. Vangimajad, kuritegevuse kahju, politsei; siis kahjud, mida kindlasti mitte ei saa välja arvata (tervis, viidetud aeg, kartulid ja odrad), — see kõik kaalub enam kui 380 miljoni, mis riik viinamüügist saanud.

Sissetulek, mis kogukonna-valitsused piirituse tšekkide ja tema müügi lubade eest saavad, meelitab neid joogikohtade arvu suurendama. Nii on mõnes väikses linnas suur hulk alkoholi müügikohti. Isegi valdades, näit. PETERSIS, on mitu kõrtsi. Praegu võib iga külakõrts I. järgu restoraaniks saada, kui ta omale sellekohase patendi muretseb. Ka ohvitseride kogud ja kasiinod on kõrtsideks muutunud.

Missugune peaks olema tulevane viinamüük vabariigis? Nii see edasi minna ei või, ja keeluseadus praegu ka läbi ei lähe. Tuleks maksma panna Gõtebori süsteem mõne muudatusega. Et aga kohalikku keeluseadust läbi viia, selleks tuleks toime panna kogukondline rahvahääletus, sest linna- ja maakonna-isad ei täida rahva tahtmist.

Enne läbirääkimisi kannab V. Ernits ette uue kavatsuse, nimelt alkoholiliste ainete müügi ja alkoholismi vastu võitlemise toetamise seaduse eelnõu, mis jaguneb osadesse:

I. Alkoholiliste ainete valmistamise, müügi ja väljaveo korraldus §§ 1—22.

II. Kohalik keeluseadus §§ 23—26.

III. Karskustöö riiklik toetamine §§ 27—29.

IV. Seaduse maksmahakkamine §§ 30—32.

läbirääkimised.

A. Oksa küsib, kas on see seaduse eelnõu Keskoimkonna poolt läbi harutatud, ja millega seletada, et Keskoimkond keeluseadust ei nõua.

Pr. H. Põld vastab: Ei ole teid olemas, mille abil otsekohe keeluseadust maksma saaks panna. Ehk näitab seda hra Oksa?

A. Oksa: Ma ei ole selle seaduse eelnõule mitte vastu, vaid soovitan ka sarnast ülemineku abinõu. Karsklastele peaks ametisaamisel ja maajagamisel eesõigus antama. Joodikutel on palju võimalusi asju kergemini ajada, mitmesugust meeolehääd alkoholi näol tuues.

Pr. H. Põld: Kavatsusel on karskuseksamid ja tunnistused, selle tegelik tagajärg oleks karsklaste õigused.

V. Ernits on karskustunnistuse poolt.

A. Oksa arvab, et see läbi ei lähe — riigivõimud on vastu. Karskusseltsi liikmekaart ei tunnista veel karskust.

Narva saadik teatab, et Narva vabriku direktor tihti töolistelt karskustunnistust nõuab. Tuuakse tunnistus, siis saab ametisse.

Tammistu saadik: Karskustunnistused on asjata. Tuleb uskuda inimese lubadust — mitte enam juua. Aga kui ta siiski joob, siis ametist lahti lasta.

M. Teder: Ei pea mitte joodikuid eraldama teistest, sest see rikuks nende hingeelu veel rohkem ja nad loeks endid parandamatuiks.

Raudteelaste esitaja: Karsklaste eesõiguste mõiste ei ole raudteelaste juures mitte läbiviidav, sest kui ametnikkelt karskustunnistust nõuda, siis peaks $\frac{3}{4}$ neist kohtadelt lahkuma. Kuidas võibki riik karskust nõuda ametnikkelt, kui ta ise viina müüb.

Tammistu saadik: Karsklane on korralik inimene, karskele ametnikule siis ka eesõigus. Sellel oleks moraalset suur mõju.

J. Tõnisson: Peame seadusi looma, mida teostada suudame. Ametnikkelt ei või enam nõuda, kui teiselt kodanikkelt. Võiks ära tähendada kohad, kus joodikuid ei tohi olla, ja Vabariigi Valitsusele sellekohane soovivaldus sisse anda. Seega ei eraldaks meie mitte ametnikke liikideks. Meie samm võiks jääda ainult sooviavalduseks.

Sõjaväelaste esitaja: Palju pahesid, nagu kõlbuse langemine jne., olenevad just sõjaväest. Teenistusest koju tulles kannavad sõjaväelased neid pahesid üle riigi laiali. Joomine sõjaväes on laialdane, siiski suureks takistuseks sellele on rahapuudus: joovad need, kes vanematelt raha saavad. Teistel pole see võimalik. Kuid kalduvused joomiseks on suured. Võib leida ainult üksikuid, kes selle vastu on. Soovib, et karskustöö pääle sõjaväes rohkem rõhku pandaks.

Läbirääkimiste kokkuvõtte formuleeritakse järgmiselt:

1. Üsikutute ametite või kohtade pääle soovitada ainult täiskarsklasi.

2. Kui koha tahtjaid mitu, siis tuleb karsklasele eesõigus anda.

3. Professionaalne eetika peab sisaldama ka karskuse nõudmise.

4. Sõjaväelaste kohta tulevad iseäralised määrused välja töötada ja maksuma panna.

Kesktoimkond seab sellekohased eelnõud kokku ja paneb Vabariigi Valitsusele ette.

Selle järele võetakse sõna mõne eelnõu punkti, koduõlle ja selle kanguse protsendi kohta, mis pikemaia vaie-lusi tekitab.

J. Tõnisson seletab, kuidas lugu Asutavas Kogus tol korral olnud, kui monopol maksuma pandi. Kõik Valitsuse liikmed, pääle J. Tõnissoni, olnud monopoli poolt. Ta õleks valmis olnud isegi Valitsuse kriisi tegema, aga et Asutav Kogu monopoli seaduse ikkagi vastu õleks võtnud, õleks kriisi esilekutsumine mõttetu olnud. Seaduse eelnõu kohta peab ütleva, et viinamüük tshekiüsteemi abil edasi kesta ei või. Salaviinamüügist saadud aine, kõlbline, moraalne ja tervisline kahju oli tõesti suur. Kasu said ainult hangeldajad. Riik ei saanud midagi. Ka karsklane oli võimetu nende argumentide vastu, kui Rahaminister need ette tõi. Viinamüük lasti vabaks. Kuid nüüd tulevad teated: ei ole salaviinamüük kadunud, ei kuritegevus langenud, vaid hoopis selle vastu veel tõusnudki. Praegu on mõõduandvaid ringkondis alkoholimüügi vaimustus kahanenud. Nüüd saaks mõõdukaid kitsendusi teha.

Kui suur tohiks alkoholi protsent olla jookides, mida mitte joovastavateks ei tule lugeda? Kuremariin ei ole läbi tunginud, mingisugune jook aga peab olema. See

protsent on mitmes riigis mitmesugune. Norras näit. olid karsklased 12% nõus, Soomes — 2%. Kui meil oleks alkoholi % niisugune, mis mitte ei joovastaks, siis oleks meil seltskondlistel õhtutel asejook juba olemas. Vanast võisid üliõpilased juua ainult õlut ja veini. Seda, kes juba napsi jõi, peeti purujoodikuks. Mis tehakse aga nüüd? Juuakse puhašt piiritust, likööri, napsi ja konjakit.

On veinide vastu vaieldud, aga ei saa siiski salata, et neil maadel, kus veini juuakse, joomine vähem on ja inimesed mitte nii alkoholismi tagajärgede all ei kannata. Lõunamail on veinides harilikult väike protsent alkoholi ja joomise juures lahjendatakse veega seda veelgi. Sääl on veinil ikka karafiniga vesi juures. Meil on tarvis neile, kes joovastavaid jooke tarvitavad, mingisugust teist jooki pakkuda, ja nimelt — vähese protsendilist viina. Kui ikkagi mingisugune seadus maksab, nagu Gõtebori süsteem, kus inimene nagu võlla alt läbi peab minema, enne kui viina saab, siis võtab tema hää meelega pakutud lahja joogi vastu.

Seaduse eelnõule võib juure lisada punkt, mis ära määrab, mitme protsendilised joogid selle seaduse alla ei käi. Arvab, et niisugusteks jookideks tuleks tunnistada neid, mis eneses alkoholi mitte üle 2½% ei sisalda.

Pr. H. Põld on 2% poolt.

Juhataja V. Ernits teeb vaieluste kokkuvõtte: J. Tõnissoni ettepanek — 2½%, pr. H. Põld'i — 2%. Soovib teada kongressi otsust.

Prof. A. Rammul: Kui võtta juba pahe, siis igatahes vähem pahe.

Kongress on 2% poolt.

V. Ernits: Seega lisatakse eelnõule juure punkt: joogid 2%-lise alkoholiga ei ole mitte joovastavad.

Vaivara saadik paneb ette seisukohta võtta, missuguseks joogiks tuleb tunnistada kodu-õlu.

Leitakse, et kodu-õlle vastu võidelda tuleb, kui ta üle 2% eneses alkoholi sisaldab. Lõpuotsusele selles küsimuses ei jõuta ja otsustatakse küsimust kongressi lõpul uuesti harutusele võtta.

A. Oksa: See punkt eelnõus, kus osa viinamüügi sissetulekust karskuse hääks määratakse, tuleks muuta ja sissetulek mingisuguseks muuks otstarbeks määrata.

V. Ernits: Mida suuremad sissetulekud alkoholist meil tarvitada, seda rohkem saaksime karskustööd teha, seda kergemini ja rutemini sööks see seadus iseene ära.

Kui kõik viinamüügist saadav sissetulek määrata karskustöö hääks, siis paneksime keeluseaduse ühe aastaga maksma.

Eelnõu kohta tähendab juhataja, et selle vastuvõtmine ehk tagasilükkamine on muidugi Riigikogu asi. Tema tahtnud ainult kongressi arvamisi ja sooviavaldusi teada.

Kongress otsustab sarnast eelnõu ajutise abinõuna lubatavaks pidada.

Päevakorra järgmise punkti kohta

Karsklaste mobiliseerimine ja karskusliidu loomine Eestis

teeb lühikese sissejuhatuse V. Ernits.

Karskusliitu võiks luua kahel teel:

- 1) asutada uusi seltse vallast valda;
- 2) organiseerida olevaid seltse.

Kõneleja peab viimast teed kohasemaks. Seda on tarvitatud ka mujal maades. Rootsis on niimoodi organiseeritud 400.000 liiget, Soomes veel paremini — 750.000 liiget, mis moodustab enesest tugeva jõu ühes oma hääle kandjaga. Ka meie peame ühinema karskusliiduks. Tuleb kõigile seltsidele, kes just karskuse vastu ei tööta, üleskutse saata, et nad liitu astuksid. Keskoimkond peaks liidu põhikirja välja töötama ja asutava koosoleku kokku kutsuma.

Praegu võivad Keskoimkonna liikmeks olla ainult karskusseltsid.

J. Tõnisson soovitab põhikirja laiemale alusele seada ja kõiki seltse ja organisatsioone, kes üldiselt täiskarskuse alusel, kuigi nad oma üksikuilt liigetelt just karskustootust ei nõua, liitu vastu võtta. Ei saa enam endise põhikirja alusel töötada, mis kitsa surve ajal kohane oli. Siis püüti meid kõigiti kitsendada ja kardeti, et organisatsioon suureks kasvab. Nüüd on meil avanenud suured võimalused, nüüd peaksime ka suurema organisatsiooni looma. Olgugi, et selle tõttu karskusmõiste sügavus kaotaks, kui me mitte nii peenelt ei nõua. Praegune põhikiri ei vasta ajanõuetele.

Läbirääkimised selle üle lükatakse järgmiseks kongressi päevaks. Kell 1 lõpeb koosolek ja osavõtjad lähevad koos ülikooli kunstmuuseumi vaatama, kus prof. J. Berg-

man seletust annab, ja säält ülikooli raamatukogusse. Kell 5 p. l. koguvad kongressist osavõtjad

karskusküsimust vaatama,

mis kongressi koosolekuruumi vastasolevas klassiruumis korraldatud. Välja on pandud hulk tabelid, mõned präparaadid ja mudelid. Seletust annab V. Ernits.

Selle järele kell 6 p. l. on Gümnaasiumi turnisaalis rahvakoosolek, kus kõnelevad prof. J. Bergman, prof. A. Rammul, prof. A. Lipschütz, prof. H. B. Rahamägi, mr. G. F. Robinson ja proua H. Pöld.

3. kongressi päev

23. märtsil.

Juhatab V. Ernits. Jatkatakse vaieldusi selle üle, keda karskusliidu liikmeks vastu võtta. Ühed soovivad sinna vastu võtta ainult puhtkarskussisulisi organisatsioone, teised tahavad liitu laiemale alusele seada.

P. Pöld soovib Keskoimkonda laiendada, sest uue liidu loomine killustaks jõude. Samad jõud, mis Keskoimkonna juures, töötaksid liidus.

Samu mõtteid avaldavad ka pr. H. Pöld ja A. Oksa.

Kongress otsustab Keskoimkonda laiendada, teda — karskusliiduks muutes.

P. Pöld arvab, et liitu võiks vastu võtta neid seltse, kes oma pääkoosolekul otsuse vastu võtavad, et nad täiskarskuse seisukohal asuvad. Seltside juures tuleb asutada karskuseksioonid, kus täiskarsklased oleksid registreeritud.

J. Juske peab tarviliseks kõiki haridusseltse liidu liikmeks võtta, et tegevust laiemale alusele seada.

„Külvaja“ saadik E. Vender rõhutab, et just noorte keskel tuleb rohkem karskustööd teha, sest nemad võtavad tuld ja neil on palju hakkamist. Kui noored on karskustöö juure koondunud, siis teevad nad seda tööd ka kindlalt.

A. Oksa leiab, et kõiki haridusseltse ei või mitte liidu liikmeks võtta, sest paljudes haridusseltsides polegi täiskarsklasi. Haridus ja karskus on siiski kaks isiasja.

Pr. H. Kettunen: Kindlat karskustööd peame just õppijate noorte seas tegema, sest nendest kasvab meile tulevik. Praegu kaebatakse, et üliõpilaste seas ei ole karsklasi, kuid kui meie õppiva noorsoo seas karskustööd

teeme, siis on meil neid juba paari aasta pärast. Sektsiooni liikmed peavad täiskarsklased olema. Meie peame kord lahti saama neist igavesist toetajaist, kes karskust toetada võivad ka ilma, et nad seltsis või sektsioonis oleksid.

„Võitleja“ saadik: On ka hää, kui igas seltsis paar täiskarsklast on, sest need võivad rohkem tööd ära teha, kui ebakarsklased.

„Külvaja“ saadik E. Vender: Peaks ainult täiskarsklasi koondama, keda ka täiesti usaldada võiks. Teistest saaks karskuse äraandjad.

Prl. M. Kull: Sektsioonid on tarvilikud, sest see võimaldaks mõnelegi täiskarsklasele teistes seltsides karskuse alal töötamise. Ka jõudude kokkuhoidmise mõttes on sektsioonide asutamine tarvilik.

Dr. R. Tamm leiab, et „täiskarskuse alusel“ midagi kindlasti ära ei ütle. Seltse, kes ainult täiskarskuse alusel seisavad, aga sääl juures joovad, ei või mitte liitu vastu võtta, sest sellega teeksime asja naeruvääriliseks.

P. Põld: Põhimõte on selge — sektsioonides peavad ainult täiskarsklased olema.

Juhataja teeb vaieluste kokkuvõtte: 1) Seltsid, kes oma pääkoosolekul enamusega karskusaate hääks tunnistavad, astuvad otse liidu liikmeks; 2) kui seltsi enamus niisugust otsust ei tee, siis tuleb sektsioon luua, mis seltsi põhikirja üles tähendatakse.

„Külvaja“ saadik E. Vender: Kui selts ei luba, siis on võimata sektsiooni tekkimine. Siis tuleb lahku lüüa.

P. Põld: Mitte asjata jõukillustust, mitte lahku lüüa, hoida niikaua teistega ühes, kui võimalust on.

A. Oksa: Sektsioonil ei ole juriidilist õigust, ta ei saa liitu astuda.

J. Rosental: Juba majandusliku seisukorra paranduseks on tarvis Kesктоimkonna põhikirja laiendada. Seltsid, kes asuvad täiskarskuse alusel, tulevad liidu liikmeks võtta. Seltsid, kus karsklased vähemuses, võivad liikmeks astuda sektsiooni näol.

Dr. R. Tamm leiab, et majanduslikkest kuludest tuleb ikka üle saada ja täiskarskuse alusele jääda.

A. Oksa teeb ettepaneku läbirääkimisi lõpetada.

Juhataja paneb A. Oksa ettepaneku hääletamisele. Koosolek otsustab läbirääkimisi jätkata.

Küsimus tekitab ägedaid vaielusi. Enamus kaldub selle poole, et meie jõude ei pea killustama ja sellepärast juba olevates seltsides töötada tuleb.

See on ka sellepärast soovitatav, et sääl mitte-karsklaste tegaga kokku puutudes võimalik on enam korda saata, kui puhtkarskusseltsides.

Pikemate vaieluste järele otsustatakse Kesктоimkonna põhikirja § 7 järgmiselt täiendada: „Eesti Karskusseltside Kesктоimkonna liigeteks on üksikud karskusseltsid ja kõik täiskarskust tunnistavad muud korraldused ehk nende karskusosakonnad, ainult täiskarsklasi neis arvesse võttes esituse ja kohustuste suhtes“.

Erakorraliselt saab sõna ülikooli rektor H. Koppel. Ta kutsub kongressist osavõtjaid ülikooli kunstlist kalahaudumiseasutust vaatama.

Asutakse VIII. päevakorra punkti juure: Praktilise karskustöö küsimus.

Pr. M. Kull teeb ettepaneku, VIII. päevakorra punkti asemel enne IX. punkti arutusele võtta. Enamus on selle poolt.

Seega tuleb arutusele IX. päevakorra punkt:

Kesктоimkonna korraldus, liikmemaks ja valimised.

1. Kesктоimkonna liikmemaks. Juhatuse poolt tehakse ettepanek määrata 5 marka iga seltsi liikme päält aastas.

A. Oksa teeb ettepaneku 3 mk. määrata.

V. Ernits: Teen ettepaneku 10 mk. määrata.

Kongress otsustab 1921. a. Kesктоimkonna liikmemaksuks määrata 5 marka iga seltsi liikme päält.

2. Kesктоimkonna valimised. Juhataja teatab, et Kesктоimkonnast liisu läbi on lahkunud: pr. L. Einbund, pr. E. Kutsar ja J. Rosental.

Pr. H. Põld teatab, et M. J. Eisen tagasi astub.

Nende asemele valitakse Kesктоimkonna liigeteks: pr. H. Kettunen, prof. A. Rammul, prof. H. B. Rahamägi ja J. Rosental.

Seega on Kesктоimkonna koosseis järgmise aasta pääle: pr. H. Põld, V. Ernits, H. Kuusner, J. Piiskar, A. Schulbach, pr. H. Pett, pr. H. Kettunen, prof. H. B. Rahamägi ja J. Rosental.

Pr. H. Põld'i ettepanekul otsustatakse Kesктоimkonna liigetele asemikka 7 valida.

Asemikkudeks valitakse: M. J. Eisen, pr. L. Einbund, Dr. S. Talvik, Dr. R. Tamm, õpetaja R. Mark, prl. E. Kutsar ja J. Tauts.

Revisjoontoimkonda valitakse: P. Põld, A. Oksa ja pr. E. Luiga, nende asemikkudeks: A. Tõllasepp ja H. Mora.¹⁾

Pr. H. Põld teeb ettepaneku järgmise kongressi päeva ära määrata. Soovitab järgmise kongressi kohaks Viljandit.

J. Tõnisson: Soovitan Jaanipäeval tulevast kongressi ära pidada.

Otsustatakse järgmine karskuskongress 1922. a. Jaanipäeval Viljandis ära pidada.

Tuleb harutusele järgmine päevakorra punkt

Sport ja karskus.

Sõna võtab Tartu spordi-seltsi „Kalevi“ esitaja ja peab sütitava kõne. Kes meist ei oleks alganud suurte ideaalidega ja rõõmuga! Mis on meid, karsklasi, ühendanud? Ühine püüe, ühine usk oma ilusasse töösse. Praegu aga tähele pannes seltskonda, inimesi, iseennast, näeme, et meid pettumus on tabanud. Meie oleme ideaalist kaugele jäänud. Vaatamata suure töö pääle oleme vähe kätte saanud. Ka kongressil on alles ümberkobamine. On räägitud iseteadvusest, hingelisest küljest. Kuid ei ole leidunud prohvetit, kes oleks inimkonna ümber loonud. Meie peame uuesti otsima. Oleme kõik tunnistanud, et alkohol on kihvt, aga miks ei saa me temast lahti? Meie aja inimene on nõrk. Meie aja materjalism ja militarism on kõik maha surunud. Meie peame aga sellest survest vabanema. Algust peame tegema noorte juures, kuid ka

1) Hiljemini lahkusid Kesктоimkonnast H. Kuusner, A. Schulbach, J. Piiskar, H. B. Rahamägi ja pr. H. Kettunen, kellede asemele astusid Asemikkude Kogu koosolekul 5. jaanuaril 1922 kandidaadid: M. J. Eisen, prl. E. Kutsar, Dr. R. Tamm, R. Mark ja J. Tauts.

Selsamal koosolekul valiti asemikkudeks: A. Oksa, pr. E. Mikkelsaar, E. Kubjas, B. Mühlberg ja J. Tõlp.

Kesктоimkonna koosolekul 24. III. 21 jaotati ametid järgmiselt: esimees — V. Ernits, abi — A. Rammul, kirjatoimetaja — pr. H. Põld, abi — E. Kutsar, laekahoidja — J. Rosental, abi — E. Kutsar.

Kesктоimkonna koosseisu uuendamise järele jaotati ametid koosolekul 16. I. 22 järgmiselt: esimees — V. Ernits, abi — A. Rammul, kirjatoimetaja — E. Kutsar, abi — H. Pett, laekahoidja — J. Rosental, abi — J. Tauts.

vanemate juures ei ole see asjata. Peame neid juhtima eemale pahedest ja neile näitama teed elu kõrgematele sihtidele. Läheb see meil korda, siis saab ka karskusaade teostatud. Meil ei ole küllalt tahtejõudu energiat. Viimane oleneb ära meie kehast ja tervisest. Keha eest ei kanta meil küllalt mitte hoolt. Aga Rooma vanasõna ütleb: „Terves kehas terve vaim.“ Seepärast oli sport ja keha eest hoolitsemine vanade greeklaste ja roomlaste juures suures lugupidamises. Ka meie peame neist ses asjas eeskuju võtma.

Kes rohkem sporti edendanud, need on karskuses kaugemale jõudnud. Elu väärtus tõuseb sportlase silmis; elurõõm paistab igast tema liigutusest, tahtejõud ja kindlus tema näost. Sportlane on optimist, mitte aga pessimist. Karsklased peavad sporti toetama. Tõsine spordimees on ühtlasi ka karsklane.

Meil on spordi mõiste kahjuks vähe edenenud. Laiematesse ringidesse see tunginud ei ole. Tahame aga leida elust ilu, siis peame ka usku ja energiat eneses kasvatama. Seda võimaldab sport. Karskuse otstarb on pakkuda inimestele paremat elu, seesama siht on ka spordil. Meil on ühine siht, meie peame ühinema.

Kõne järele teeb juhataja järgmised ettepanekud, mis kongressi poolt vastu võetakse:

1. Karskusseltsid asutagu spordi osakonnad ehk hakaku terves koosseisus sporti edendama.

2. Karskusseltside pidudel võetagu eeskavasse pääle muu ka spordi etendused.

3. Kesктоimkond pangu spordi instruktor ametisse.

4. Kesктоimkonna liikmeiks tulevad spordiseltsid vastu võtta.

5. Karskustööd tuleb teha spordiseitsides.

Kõne alla tuleb

agitatsiooni küsimus.

Kesктоimkond paneb ette kõnelejate bürood asutada. Kõnelejad saaksid kõnede eest tasu. Sõidukulu kannaksid seltsid, kes kõneleja välja kutsuvad. Kõnede üle oleks Kesктоimkonnal kontrolli õigus.

Hr. Mihkelson: Soovitan mitte tasu pääle välja minna, vaid Villem Reimani eeskujul ja vaimus töötada — „nii kaua, kunni mu käsi kuivab, saan ma töötama Eesti rahvale!“ Peaks leiduma isikuid, kes samuti tasuta tuliseid kõnesid peaksid. Majandusline küsimus peaks kõrvale jääma.

Pr. H. Põld: Idealism ei ole ka nüüd kadunud, kuid elu nõuab ikkagi tasu. Meie inimestel ei ole võimalik tasuta töötada. Seepärast peame ikkagi tasu määrama.

J. Tõnisson: Karskustöö ei seisa mitte ainult sõnas, vaid ka teos. Mitte kõik ei kõnele, vaid teised korjavad raha jne. — teevad tööd. Just kohalikud organisatsioonid peaksid kulud kandma. Kus nad seda ei jõua, sääli aitab kaasa Kesктоimkond.

„Võitleja“ saadik T. Käsper: Peaks katsuma leida isikuid maakondis, kes omas ümbruses kõnesid peaksid. Siis tuleks odavam.

Raudteelaste esitaja H. Juske: Tuleks korraldada raudteelaste tarvis liikuv karskuskäitus vagunis, mis rändaks ühest jaamast teise, kus oleks välja pandud tabelid, kirjandus ja muud. Peaks näitama udupilte, see tõmbaks ligi.

Prof. A. Rammul: Kõnedes tuleks pääle karskuse ka teisi küsimusi puudutada. Tuleks ühendada pidudega ka kõnekoosolekuid. Kõnede küsimus tarvis viia laiemale, huvitavamale alusele.

Kindlaid otsusi vastu ei võeta.

J. Tõnisson teeb ettepaneku järgmist koosoleku aega kindlaks määrata. Otsustakse kell 5 p. l. algada.

Lõuna vaheajal vaadatakse ülikooli zoologia muuseumi kogusid, botaanika aeda ja kunstlist kalahaudumise asutust.

Koosolek 23. märtsil k. 5 p. l.

Koosoleku avab V. Ernits. Võetakse kõne alla

karsked rahva- ja teemajad.

Refereerib J. Rosental. Üheks abinõuks, mis inimesi alkoholist eemale hoiab, on sellekohased seltsi ruumid, kus võiks süüta lõbu leida ja aega kasulikult mööda saata.

Maal oleks sisseseadel veel teine otstarve. Vanasti võis öömaja kõrtsis leida, nüüd on need kadunud. Tarvidus öömajade järele on aga suur, iseäranis Saare- ja Hiiumaal. Kuidas tuleks nad sisse seada? Nad peaksid hästi sissesetatud olema: puhtad, ilusad ruumid, ajalehed, raamatukogu, mõnesugused mängud, lahke ümberkäimine inimestega, väike maks. Kõige esiti tuleks ära kasutada veneaegsete karskuskuratuuriumide ruumid. Soovitav oleks 1—2 tuba võõraste tarvis, iseäranis maal. Teemajade sisseseadjaks peaks olema

loomulikult karskusseltsid, kus nad olemas. Ühtlasi tuleks ka kontrollereerijad ametisse panna. Aga sarnaseid seltse on vähe, kes seda suudaksid. Võiks seda ka teised seltsid teha. Lihulas läks korda kohaliku haridusseltsiga kokku leppida: selts sai kuratooriumi varanduse, töötust andes, et seltsi ruumes alkoholi ei tarvitata. Kui võimalust ei ole ka sel teel rahvamaja sisse seada, siis võiks väikese 2—3 liikmelise toimkonna luua. Eelpool kirjeldatud teemajade avamiseks on aga palju raha tarvis. Tuleb ära määrata, kuhu neid just avada, eelarve teha, palju raha tarvis, ja siis raha Valitsuselt nõuda.

Kohtlast on Kesктоimkonnale ettepanek tulnud — sääil karskusteemaja avada. Ettepaneja on ise kongressil ja võtab sõna: Maja ehitasin teemajaks, nüüd soovin teda karskusteemajaks tarvitada; on olemas ruum pidudeks.

Leitakse, et teemajade ülevalpidamine väga kalliks läheb. Kõige esite tulevad endised kuratooriumide ruumid ära kasutada, siis edasi eraruumid.

„Võitleja“ saadik T. Käsper: Peab eraldama 1) tee- ja õomajad; 2) rahvamajad ja 3) rahva söögimajad.

J. Tõnisson: Kesктоimkond seesuguste rahvamajade tarvis palju anda ei või. Kesктоimkonnal tuleks kohtil olemasolevaid seltse organiseerida, et need ühiselt rahvamajasid avaksid. Valitsusel on kavatsus postijaamu asutada. Need saavad asutatud maakonna-valitsuste eestvõttel. Siin tuleks läbikäimise astuda maakonna-valitsustega õomajade asutamise pärast. Kui sääil alkohol puuduks, oleks see juba suur võit. Et karskusselts rahvamaja üleval peaks, on võimata: see käiks seltsil üle jõu.

Tammistu saadik: Meil on Rahvaraamatukogu selts, on lugemistuba, ka teemaja, läheks aga tarvis toetust. Karsklased aga vaatavad üle öla.

J. Tõnisson: Peaks katsuma ühiselt midagi ära teha. Seltse, kus karskustöö mõte üles võetud, tuleks ära kasutada. Karsklased juhtigu, teised jõud tõmmatagu kaasa.

Juhataja teeb läbirääkimiste kokkuvõtte:

1. Tarvis läbikäimise astuda maakonna-valitsustega õomajade asutamise pärast.

2. Rahvamajad tulevad asutada karskus-kodukorra alusel.

Karskustöö noorsoo hulgas.

Juhataja teatab, et kui noorsoo karskusühing ühe kooli piirkonnast kaugemale ei ulata, siis registreerib seda kool. Ulatab tema tegevus üle maakonna, siis registreerib maakonnna koolivalitsus. Üleriiklisi registreerib Haridusministeerium.

Pr. H. Põld: Nõnda, nagu senni, kaugele ei saa. On tarvis asutada noorsoo karskusühinguid iga kooli juures, kontaktis õpetajatega, mitte aga üle linna ehk maakonna. Siis võivad õpetajad oma kooli noortega üheskoos töötades palju enam korda saata. Tarvis on noorsoo karskusinstrukor ametisse panna.

Noorte esitaja: Noorte karskusühingud on välja suremas. Üheks põhjuseks on see, et ühingutesse ka noored mitte-karsklased on võetud. Töö noorte seas on kiratsenud. Teine põhjus: tegevus seisab liig kitsal alusel. Noori on kerge organiseerida, aga varsti algab tagasivool. Ühingud tuleksid teisele alusele viia. Tegevus peaks muutuma laialisemaks.

E. J u h a n s o n : Leitakse, et see teoreetiline eitav tegevus, mis senni on noorte karskusühingutes olnud, mitte kohane ei ole. See tegevus, nagu sport, mängud jne., mis karskusühingutes peaksid olema, on teiste noorte organisatsioonide poolt juba ära võetud. Sellepärast ei ole mõtet vanemate õpilaste karskusühingutel. Küll aga peaks vähemate õpilaste jaoks lootusühinguid asutatama, kes õpetajate juhatusel töötaksid.

P. Põld: Tingimata tarvilikud on ikkagi noorte karskusseltsid. Ükski idee ei ole elujõuline, kui ta propaganda jõudu ei sisalda. Mõtte selgitamine on tähtsam abinõu. Propagandat tuleb nõnda juhtida, et noortele leida nende kohased ülesanded. Meil saadakse liiga varakult vanaks. Noortel on ülesandeid palju, kuhu käsi külge panna. Seda mõtet, karskustööd noorte seas, ei tohi jätta! Karskus võib ka harjumus olla. Kuid teadvus ei tohi puududa. Teadvus ja arusaamine on siin esimese tähtsusega, mis nii kergesti jalgu alt ära ei lase lüüa. Teistesihilistes organisatsioonides seda ikkagi ei saa. Tuleb kooliõpetajaist kõvemini kinni haarata.

J. Tõnisson: Tahtsin vastu rääkida vahetegevisele noorte vahel. Ei tohi lahutada noori vähemaist! Õige see ju on, et sarnaseid õpetusseltse raske on üleval hoida. Tegevus olgu ükskõik missugune, aga kõigest peab

üks teadvus läbi käima — meie oleme täiskarsklased. Ka propaganda jaoks peab muu tegevuse kõrval aega järele jääma. Absurd oleks lahutada kasvatajat kasvatatavaist enesehariduse alal.

J. Rosental annab lühikese ülevaate sennisest tööst noorte keskel. 1919. a. lõpul ja 1920. a. algul oli noorsoo karskusühenduste asutamise hooaeg. Alguses oli vaimustus suur, anti välja ka kaks nummert „Karsket noorust“, kuid nüüd on tegevus soiku jäänud. Selle õhutamiseks astus Kesктоimkond ühendusesse noorte ajakirja „Uudismaaga“. Lepiti nõnda kokku, et „Uudismaa“ ühe kolmandiku oma ruumist Kesктоimkonnale tarvitada annab. Selle eest kannab Kesктоimkond vastava osa kuludest. Sellest pääle on „Uudismaas“ ühte kui teist karskustööpõllult ilmunud. Palju mitte. Et noori endid kirjutamiseks üles virgutada, kuulutati välja kirjutusvõistlus teemale: „Miks peame olema karsked?“, mis häid tagajärgi on annud. Kokku on tulnud viis tööd, millest kolmele auhind määrati.

E. Juhanson: Vahetegemine noorte seas tuli praktilisest elust. Karskusühingud on välja surnud. Üldine noorte liikumine sisaldab ise karskusidee. Õpetajaskond on end eemale hoidnud. Sääl, kus õpetajad ei puudu, ei ole töö mitte seismas. Kontakti tuleb luua noorsooliikumise ja noorte karskusliikumise vahel. Tuleks asutada üldiste organisatsioonide juure karskusosakonnad, kes propagandat noorte hulgas juhiksid.

V. Ernits: Vahet tuleb teha III. kl. ja VIII. kl. vahel. Soomes on vahet tehtud, ka meie peame seda tegema. Kõik noorte ühingud peavad end karsklasteks tunnistama. Igalpool ei ole tarvis asutada eraldi karskusühingut, kus teine ühing selle töö enese pääle võtab.

Reintal: Tunnistan tarvilikuks, et noorte liikumise kõrval ka karskusliikumine tekkiks. Usun, et boy-skoudid peaaegu kõik sellega ühinevad. Taktika peaks muutuma.

Pr. H. Kettunen: Praegu on kõige tähtsam ja tarvilikum karskustöö 12.—20. aastate vahel. Kui tööjõudu vähe, siis teeme kõige päält vanemate õpilaste hulgas tööd. Meil on tarvis just kaineid üliõpilasi ja sellepärast peame algama keskkooli vanemate klassidega. Kui noortele selles eas, kus neil paleused kõige suuremad, karskuse paleus anda, siis jääb see neile igaveseks. Ühendused peaksid iga kooli juures olema. Maakondades on tarvis lootusühinguid asutada. Linnades ei ole lootusühingud nii täht-

sad. Kui meie aga kõike karskustööd korraga korraldada ei saa, siis jätame lootus-liidud kõrvale.

J. Rosental: Kongressil tuleks seisukohta võtta karskustundide kohta koolides.

„Külvaja“ saadik E. Vender: Liig optimistlik ollakse keskkooli noorsoo suhtes. Koolides on kurvad pildid. Kõik noorsoo organisatsioonid küll mitte täiskarskust omaks ei tunnista. Peaks kontroll olema selle üle, kes karskustunde annab ja kuidas annab. Kas ei oleks kasulikum karskuspühi üksikutes linnades eraldi korraldada ja selleks ajaks karskustunniandjaid sinna saata?

Juhataja teeb kokkuvõtte ettetoodud sooviavaldustest, ja et vasturääkijaid ei ole, loeb nad kongressi poolt vastu võetuks:

Kongress tunnistab kihutustöö noorsoo hulgas ja noorte karskusühenduste asutamise väga tähtsaks.

Võetakse ülesse küsimus, kuidas teha

karskustööd sõjaväe keskel.

Refereerib sõjaväelane. Konstateerib tõsiasja, et joomine sõjaväes on laialdane. Soovitab sõjaväes loenguid pidada.

P. Põld: Joomine sõjaväes on suur pahe. Tuleks ses asjas Sõjaministeeriumi poole pöörata.

Prof. A. Rammul soovitab sõjaväe arstidega läbikäimise astuda.

Selle küsimuse lahendamiseks otsustatakse Keskoimkonna juure eriteadlasi kutsuda. Asja korraldamine jäetakse Keskoimkonna hooleks. Hiline aeg ei luba pikki läbirääkimisi.

Karskus ja Eesti üliõpilaskond.

Refereerib J. Rosental. Ta annab ülevaate karskusliikumisest üliõpilaste keskel. Konstateerib fakti, et üliõpilased joovad, hoiavad aktiivsest karskustööst eemale. Neile juure pääseda on raske, sest nad on iseteadvad: „Teame ise, mis teeme!“

V. Ernits kannab mõned arvud ja andmed ette väljamaade üliõpilaskondade kohta.

P. Põld: Üliõpilaste keskel on raske tööd teha. Intelligentsi seas on vähe ideaale, ta on liig materiaalne. Vene kool on üliõpilasi tuimaks teinud, mis veel praegu tagant järele mõjub. Suur kahju tuleb sellest, et üliõpi-

laste seas on olemas joomakildkonnad, kes noori kaasa kisuvad. Pilkamised, naeruväärt väljakutsed on sääl hari-likuks nähtuseks.

Meie haritlastele ja üliõpilastele tuleb halastamata pääle käia. Rahvas on nad kõrgemale upitanud ja nemad on nii vastutustundeta. Iga üliõpilane läheb riigile 20 tuhat marka aastas maksuma. Oieti on intelligents see, kes karskuse ja keeluseaduse vastu on. „Vanemuine“ on üliõpilaste võitluskohaks saanud, sinna on haritlased palju paha viinud.

Kirjanduse soetamiseks ja väljalaotamiseks kiidetakse hääks Kesктоimkonna ettepanek

kirjastusosaühisust asutada.

A. Oksa: Soovitan ühineda mõne juba olemasoleva ühisusega, et ta nõrk ei saaks.

P. Põld: Ärilist asja ei pruugi pääkoosolekul harutada. See tuleb jätta Kesктоimkonna hooleks.

J. Rosental kannab ette kassa aruande ja revisiooni toimkonna otsuse. Selles otsuses näidatakse mõnesuguste puuduste pääle arvepidamises.

Rosental seletab, millest need puudused tulnud.

A. Oksa: Panen ette kassaaruannet vastu võtta, arvesse võttes erakorralisi aegu.

Kassa aruanne võetakse kongressi poolt vastu.

V. Ernits kannab ette 1921. a. eelarve. Minimaal eelarve on kokku seatud 750.000 marga sissetuleku ja 740.000 marga väljamineku pääle. Pääle selle on olemas ka veel maksimaal-eelarve, selle järele, kuidas Valitsus karskustööd toetab.

P. Põld soovitab aruandeid iga kalendri aasta kohta kokku seada, mitte kongresside vaheaja järele.

Pr. H. Põld: Seekord tuleb aruanne kongressist aasta lõpuni.

Eelarve võetakse vastu. Järgmised aruanded otsustatakse kokku seada 1. jaan. kunni 1. jaan.

Juhataja V. Ernits avaldab tänu kõigile kongressist osavõtjaile, gümnaasiumi juhatusele ruumide eest, kingituste eest („Veenuse“ poolt 500 mk., „Võitleja“ — 1000 mk., pr. Kolk — 500 mk., pr. Robinson — 500 mk.).

Kongress lõpeb k. 9 isamaa lauluga.

Kongressi juhataja: **V. Ernits.**

Kongressi kirjatoimetaja: **J. Rosental.**

Karskuskoosolek 22. III. k. 6 öhtul Treffneri gümnaasiumi turnisaalis.

Kuulajaid on kokku kogunud õige palju. Koosoleku avab V. Ernits, teatades, et sõna on A. N. M. K. ühingu sekretääril mr. G. F. Robinsonil.

Mr. G. F. Robinson: Põhiseadusline keeluseadus on Põhja-Ameerika Ühisriikides maksma pandud 46 osariigis 48-st osariigist. Mõte ei ole mitte uus. Juba 60 a. tagasi oli üksikuis osariikes keeluseadus maksmas. Kodu-sõja segasel ajal kadus keeluseadus mitmes osariigis. Siiski on see paljudes osariikides kauemat või vähemat aega püsinud: 50 a., 60 a., 40 a., 20 a., 10 a. Neid osariike, kus keeluseadus juba ühe inimesepõlve kestvusel maksmas, on kõige rohkem. Sääl on inimestel suured summad raha pankades, vähem inimesi vaestemajades, vähem vange, võrreldes palju enam autosid.

Elanikud on keeluseadusega väga rahul, sest kõlblus on tõusnud, majandusline elu paranenud, haridus paremal järjel, samuti poliitilised tingimused lahedamad, üliõpilaste hulk tõusnud. Tuttavad on ühe Inglise vabrikandi sõnad: „Kui Inglismaa keeluseaduse maksma paneb, siis maksab ta viie aasta jooksul omad sõjavõlad. Töölised kaotavad vähem tööaega, teenivad rohkem ja produtseerivad enam.“ Kõige paremad mehed arstiteaduse alal on keeluseaduse poolt. Ühisriikides kirjutatakse rohtude retseptid ilma piirituseta. Meie spordimehed on ammu juba ennast alkoholi vastaseks tunnistanud. Kui äriilm, arstid ja emad ühe asja vastu on, siis ei või see enam kesta. Keeluseadus ei või Ameerikast enam kaduda.

Pääle majandusliste ja tervishoidliste põhjuste tufeks nimetada veel järgmist alkoholi vastu:

1. Suurem poeetiline geenius Poe sai alkoholist segatud. Ükski mees pole veel kirjutanud suurt teost alkoholi mõjul, loonud raidkuju ehk maali. Mõnikord on Poe enesest jagu saanud ja alkoholi ära heitnud. Näib, nagu oleks ta valmis uut elu algama. Kuid seda ta ei suutnud. Temal oli suurepärane teenistus Lõunas, tema hiilgavate annete tõttu. Teda kutsuti Põhja. Teel Baltimooresse paluti teda ühe noore naisterahva sünnipäevale ja pakuti viina. Ta ei joonud. „Ainult üks kord, ainult minu pärast üks klaas!“ palus naisterahvas. Poe jõi ja sai loomaks, jõi terve eluaeg. Ja meie kõige suurem geenius suri deliiriumis prügihunikul.

Kogu see raha, mis kõrtsmiku kätte läinud, ei ole loonud midagi tähtsat.

2. Kuulus kirjanik, kelle laulud inimeste südameid liigutasid, läks hukka sellepärast, et ta jooma hakkas.

3. Ehk kõige suurem neegrite kirjanik. Tema laulud neegri dialektis on kõige paremate luulearvustajate tähelepanu teeninud. Ta sõitis Inglismaale loengutele. Inglise seltskond kandis tema eest väga hästi hoolt. Kuid joomine sai temale harjumuseks. Ta jäi kiduraks ja suri varakult.

Alkohol ei ole midagi teinud, et tasuda nende kolme mehe kaotust. Mitte ühtegi hääd asja ei tule kõrtsist, küll aga tuhat paha. Üteldakse, et alkohol annab riigile raha. Kui aga arvesse võtta kogu rahvast, siis ei anna ta sugugi raha, vaid toob ainult kahju kõlbliselt, tervislikult, majanduslikult ja usuliselt. See ei või nii edasi kesta, kui siin niipalju häid inimesi, kes selle vastu võitlevad. Ameerikas hakati vihkama ka viinamüüjat. Olgem hääd, südamlikud, rüütlimeelsed, siiski peame võitlema. Soovin suurt rõõmu ja hääd kordaminekut karskusvõitluseks! (Elavad kiiduavaldused).

Juhataja tänab kõnelejat ja teatab, et sõna on prof. J. Bergman'il.

Prof. J. Bergman. Mind paluti ülevaadet anda Rootsi karskusliikumise üle. Et aga aega vähe on, kannan ette ainult mõned episoodid. 400 a. tagasi oli Rootsimaa Daani valitsuse all. See ei meeldinud rootslastele ja nad vabastasid endid daanlaste võimu alt. Daani kuningas pani 1520. a. Stokholms veresauna toime. See kutsus rootslaste seas suure vastasliikumise välja Dalekärlias. Sel puhul juhtus üks Daani sõjaväe-salk ühe mäe päale, ja daanlane küsis rootslaselt: „Palju võib siit sõjamehi kokku saada?“ — „Umbes 15.000,“ oli vastus. „Siin on ju ainult mäed, metsad ja jõed, kust võtavad niipalju inimesi toitu?“ imestas daanlane. „See rahvas siin on harjunud puu koort sööma ja vett jooma.“ — Daanlane vastas: „Siis peame ruttu minema. Sarnast rahvast ei suuda isegi vanakuri võita.“ Ja rootslased jäid võitjaks ja marssisid edasi. Teel leidsid nad ühest keldrist õlut, môdu ja veini, jõid ja jäid purju. Kuningas Gustav Vaasa märkas seda õigel ajal, tormas keldrisse, lõhkus oma mõõgaga vaadid. „Parem voolaku õlu, kui minu vendade veri!“ ütles ta. Kui ta ei oleks tulnud õigel ajal, siis oleks daanlased uuesti neist võitu saanud. Siit näeme, kui tähtis on, et inimesed alkoholi kätte ei saaks. Dalekarlilased ei olnud ju mitte väga kõlb-

lised, aga võisid ka ilma alkoholita olla. Ja siis olid nad tugevad ja vahvad. See oli üks näitus.

Teine näitus. 200 aasta eest valitses Kaarel XII., viimane kuningas, kelle valitsuse all ka eestlased olid.

Omas noorepõlves ei olnud ta päris karsklane, vaid jõi ja jäi ka joobnuks. Juhtus kord, et ta ühe oma sugulasega õõ läbi jõi ja linnas suure skandali tegi. Ehk ta küll ise juba kuningas oli, sai ta oma vanaema käest kõva noomituse. See mõjus väga. Kuningas võttis veiniklaasi, öeldes: „Joon Sinu terviseks, vanaema! Olgu see klaas mul viimane!“ Klaasi tühjaks juues viskas ta selle põrandale puruks ja ei joonud kunni surmani. Nii kannatas see mees kõik sõjaraskused, puudused ja hädad. Seda võis ta ainult sellepärast, et ta oli karsklane.

Kolmas näitus. XVIII. aastasaja lõpul elas Rootsis kuulus luuletaja Bellman. Ta oli jooja ja kirjutas sütitavaid laule joomise ülistamiseks. Neid laule lauldi põlvest-põlve, nad on inimesi jooma vaimustanud. Kui meie tahtsime keeluseadust Rootsis läbi viia, siis ütlesid paljud: „Kuidas võite seda teha! Mis oleks Rootsi literatuur ilma Bellmanita ja Bellman ilma viinata!“ Mina vastan: Kujutage enestele ette üht sood, kus õhk rikutud üleskerkivaist sooaarudest, ja säääl soos kasvab ilus vesiroos. Ja mõtelge, et see vesiroos kasvaks ainult soos. Ja nüüd tulevad inimesed ja ütlevad: „Meie tahame soo kuivaks lasta ja viljakandjaks maaks teha!“ Aga teised vastu: „Ei, seda ei tohi teha, sest siis kaoks sääält see ilus roos!“ Mis teie siis ütleksite? Kas lill on enam, kui tuhandete inimeste tervis, ülespidamine ja hää käekäik, mida võimaldaks soo kuivakslaskmine? Siis kaoks küll see roos, aga ehk tõusevad haritud maal uued roosid, mis veel ilusamad.

Neljas näitus. Umbes 100 aastat tagasi oli Rootsis suur joomaajajärk. Sel ajal elas üks noor üliõpilane Upsalas. Ta oli vaene, aga hästi kasvatatud ja hää laulja, ja ei joonud mitte. Sellepärast aga, et ta mitte ei joonud, heitsid teised üliõpilased ta eneste hulgast välja. Sellest mehest sai Rootsi kõige suurem ajalookirjutaja. Ta elas kaua ja sai 86 a. vanaks. Oli terve eluaeg rõõmus, elav, töövõimeline ja on väga palju korda saatnud. Tema sõpradest, kes jõid, surid pea pooled noores eas. Ta ise on jutustanud, kuidas tema väga palju neist on pidanud hauda saatma, kellelt isamaa hääks palju oleks võinud loota. Vanad greeklased arvasid, et need, kes langesid sõjas noortena, olid jumalatele armsad, joodikud aga mitte. Kunst

kauda elada, hästi elada, ilusalt, suurelt ja jõurikkalt elada — seda kunsti õpetab karskus. Seda soovib Rootsimaa Eestile. Ses mõttes hüüan noorele jõurikkale Eesti rahvale: Elagu kaua! (Elav kiiduavaldus).

Prof. A. Lipschützi kõne. Mul on suur rõõm teile kõnelda, sest need ideaalid, mille eest teie võidelnud olete, on ka minul lähedal olnud. Seda suurem rõõm on mul kõnelda karskusküsimuse üle sotsiaalselt seisukohalt. Suuremad sündmused keerlevad just sotsiaalsete küsimuste lähedal. Kui meie mõista tahame neid sündmusi, mida tähele võime panna uutes riikides, siis peame neid just sotsiaalselt seisukohalt hindama. See on talupoegade võitlus oma rõhujate vastu. Meie võime bolshevismist aru saada, kui aluseks võtame tema võitlust feodalismi vastu. Peame arvesse võtma, missuguses seisukorras Venemaa oli. Prantsuse revolutsiooni ajal ei olnud sääl veel niisugust tööliste klassi, nagu praegu. Tööline ja talupoeg võitlesid koos oma orjastaja vastu. Üheks abinõuks sotsiaalset elu parandada on rahva karskus.

Missugused vahekorrad on alkoholismi ja sotsialismi vahel? Seda küsimust tuleb vaadelda kahelt seisukohalt: 1. Kuidas mõjub alkoholism sotsiaalse elu pääle. 2. Kuidas sotsiaalne seisukord alkoholismi edendab.

1. Kuidas mõjub sotsiaalse elu pääle alkoholism? Peame tähele panema, kui palju nähtakse vaeva viina valmistamise juures. See töö ei too sotsiaalsele seisukorrale mingit kasu. Veel enam — see töö otse halvendab sotsiaalset seisukorda: hävitame vilja, mis elu ülespidamiseks tarvis läheks, valmistame alkoholi, mis kuritegevust tõstab. On tuntud asi, et kuritegude arv kasvab päevadel pärast pühi. Kui vaatame, kust tuleb kõige enam kurjategijaid, siis näeme, et just joodikute hulgast. Ei või tõendada, et alkoholi mõjul tehtud kuritöö andeksantav oleks. Joodikute hulgas on ka kõige suurem % vaimuhaigeid. Seltskond peab pääraha maksma joodikute, vangimajade ja haigemajade ülevõlpidamiseks. Paljud joodikute järeltulijad on vaimuhaiged, kehaliselt nõrgad. Ja kuigi joodiku laps sünnib tervena, saab ta ikkagi halva kasvatusena. Alkohol mängib suurt osa ka suguhaiguste laialilagunemisel. Tahame viimase nähtuse vastu võidelda, siis peame võitlema alkoholi vastu. Töövõime, töövõiljakus langeb alkoholi mõjul. Et seda tõsta, peame alkoholi vastu võitlema. Aga kuidas võidelda? Meie peame otsima sotsiaalseid põhjusi, mis alkoholismi edendavad.

2. Missugused on need sotsiaalsed põhjused? Peame tunnistama, et just majanduslikud põhjused sunnivad jooma. Tööline, vaene põllumees võtab viina, et rasket seisukorda end uimastades silmapilguks unustada. Siit tõuseb ülesanne — alama kihi, töölise seisukorda parandada. Teine suur joomise põhjus on halb korter. Inimene otsib mõnu kõrtsist. Öhtu-Euroopas on korteriolud palju paremad, kui siin ja Venemaal. Sellest järgneb, et korteriolusid tuleb parandada. Igal perekonnal peaks oma päralt korter olema. Järgmine põhjus on rahva masside kultuuri vaesus, hariduse puudus. Riigi kohus oleks rahvale paremat lõbu pakkuda. On tarvidus rahvamajade järele. Teine tähtis küsimus on täiskarskus ja keeluseadus. Küsimuse pääle: „Miks teie ei võitle alkoholi vastu?“ vastatakse sagedasti: „Ta ei tee mulle kahju.“ Aga see on isiklik seisukoht. Terve inimkonna tarvis see ei kõlba. Toon näituse. Arst saab apteegist igasuguseid mürke kätte igal ajal, aga ta ei tarvita neid mitte enda ega teiste ärakihvitamiseks. Kui aga suur hulk võiks apteegist kihvti kätte saada, siis tuleks sellest suur kahju. Arusaadavalt on see otstarbekohane keeld. Ja sellepärast arvan, et sarnane keeld peaks maksma ka alkoholi kohta. Alkohol võiks lubatud olla ainult üksikutele. Kui otsekohe täielist keeldu ei saa läbi viia, siis tuleks vähemalt alkoholi müüki kitsendada. Salapõletuse vastu tuleks kõige karmimad trahvid maksma panna. Kui alkoholismi sotsiaalseid põhjusi kõrvaldada ei saa, siis seisavad väikeriikidel suured raskused ees. Võitlus alkoholismi vastu sotsiaalse elu korraldamise ja parandamise kaudu on raske võitlus. Loodan, et Eesti noorsugu parem saab, kui vanem põlv on. Eesti noorusel on suur tung kultuurist osa saada. Kõlbline seis ja vaimline arenemine on Põhjamaades suurem, kui mujal. Kahtlemata on selle põhjuseks see, et säääl karskus võidul.

Eesti noored peaks eeskuju Skandinaavia noortelt võtma. Eessiht Eesti noorsoole: Pöörake pilgud Skandinaavia maade poole! (Elavad kiiduavaldused).

Järgneb

prof. A. Rammuli kõne: Kuidas mõjub alkohol vana ja noore pääle? Ta teeb hävitustööd. Ühed jäävad haigeks ja surevad varakult, teised elavad õnnetumalt. Alkoholi mõjul algab paljudel veresoonte lubjane mine juba 40 aastaselt, veresooned võivad lõhkeda, võib tulla rabandus. Ennemalt arvati, et alkohol toidab ja soojendab. See arvamine on ekslik. Alkoholi mõjul laienevad

veresooned ja seda rohkem soojust läheb organismist välja. Meie tunneme selle tõttu soojust. Tunded on aga petlikud. Ülirohke soojusekaotuse tagajärjel on sagedaks nähtuseks külmetamisesurm. Arvati, et alkohol uut jõudu annab väsimuse puhul. Ka see arvamine on ekslik. Alkohol on nagu piits: äritab küll, kuid ajutiselt. Pärast seda tuleb väsimus seda raskemal kujul. Võrdleme kahe inimese tööd: karsklane on palju võimsama vastupidavusega. Alkohol mõjub halvasti ka vaimuelu peale. Kõrgemad närvikava tsentrid saavad halvatud. Inimese enesevalitsemise võim nõrgeneb, ta teeb rumalusi, sattub halba seisukorda. Naisterahvast viib sarnane seisukord sagedasti langemisele. Lagunevad laiali suguhaigused. Järeltulev põlv kannatab selle all. (Kõneleja selgitab küsimust tabelite abil). Prantsusmaa on joomise poolest kõige esimesel kohal. Mida rohkem rahvas joob, seda enam tuleb temas nähtavale alkoholi hävitav mõju. Sündinute arv väheneb. Alkohol mõjub ka inimese elupikkuse peale. Kus rohkem juuakse, seda lühem on sääl ka keskmine inimese eluea pikkus. Haigustest tuleb kõige sagedamini kopsupõletik alkoholi tagajärjel.

Alkoholi kahju on suur. Ka neis perekondis, kus ainult klaas õlut söögi juures tarvitatakse, on lapsed kiduramad. Seltskond peaks lõbu muult alalt pakkuma, peaks korraldama pidusid, kõnesid. Kui rahvas ise ära ei tunne alkoholi kahju, siis ei aita ka keelamine midagi. Harjumusest peab suure jõupingutusega lahti saama. Siis edasi, me paneme noorte peale lootust. Võitlus olemasolu eest oleneb karskusest. Usun, kui rahvas ise aru saab alkoholi kahjust, siis leiab ta parema tuleviku, kui minevik oli. (Elavad kiiduavaldused).

Järgneb

prof. H. B. R a h a m ä g i kõne. Föniiklastel oli jumal Molok. See oli rauast valmistatud ja seest õõnes. Pidulikkudel juhtumistel aeti jumal tule pääl kuumaks ja pandi siis tema väljasirutatud käte peäle ohvriks elavaid lapsi.

Ajalugu kordub. Ka meil on Molok kahel jalal: üks jalg Petserimaal — liikva pudel, teine Tallinnas Toompääl — piirituse pudel! Sellele toome ohvriks oma jõu. Ta ei tule mitte otsekohe surmaga, vaid kannab meid keerdkäikusid mööda. Vanal ajal ehitati labürindid ehk keerdkäigud väga keerulised. Sinna saadeti neid, keda karistada taheti. Ainult saatja üksinda pääsis välja niidi abil. Ka meil on tarvis niiti, traatidest keerutatud trossi,

mis meid alkoholi keerdkäikudest välja juhataks. See tähendab, meil on tarvis jõude, mis meid säält välja kisuksid. Üks neist on religiooni jõud. Kuidas mõjub alkoholism usu pääle, kuidas usk alkoholismi pääle? Kultuuri tõus oleneb, pääle teaduslikkude, usulistest jõududest. Oli aeg, kus arvati, et alkohol mõjub väljakutsuvalt usuelus, avaldub alateadvuses.

Inimese alateadvust võib võrrelda mere sügavusega. Säält peituvad varad ja jõud. Maru ja möll avalduvad mere pinnal, jõud aga on mere põhjas. Niisama ka inimese teadvuslik elu on niipalju väärt, kui palju see hinge sügavusest väljendub. Tähtis on see, et jõud sünniks sügavuses ja säält tuleks pinnale. Siis annavad nad inimesele kuju. Seda tundsid ära metsrahvad. Nende püüd oli ülemist teadvust hävitada ja ülesse tuua alateadvust. See tähendab, tuleb hävitada, mis inimene praegu tunneb, ja siis olla. Aga kuidas seda saavutada, et inimeses töötaks ainult alateadvus, jumalus! Abinõuna selleks tarvitavad nad alkoholi, joovastavad endid. Tuntud on Greeka jumala Bacchuse peod. Kas nad said seda kätte? Ei. See oleks nagu mere kuivakskandmine, aga ühtlasi sellega hävitaksime ka sügavas peituvad jõud.

Nii on ka meie elus. Hävitame meie ära vaimuelu väljendused, hävitame hinge, siis ei saa meie ka algjõude alal hoida. Igal pool, kus alkoholi tarvitatakse, kaotab ta usujõu. Kui tahame, et usujõud võiksid kasvada, ja tarvis on neid iga suure töö läbiviimiseks, siis peame alkoholi vastu seisma. Jehoova religioon on olnud põhimõttelik karskuse usk. Kui Jeesus meie päivil meie keskel kõnniks, kui ta astuks joomapidudele, siis muudaks ta viina veeks. Üteldakse, inimene peab vaba olema, kuidas ei tohiks ta mitte alkoholi tarvitada, kui ta tahab. Sarnast vabadust ei saa olla. Ristiusk on sotsiaalne usk, ei ole mitte üksiku usk. Alkoholismi tagajärjeks kirjutatakse $\frac{1}{3}$ vaimuhaigetest, 75—80% alaealisest kurjategijaist, $\frac{7}{8}$ nõrkest ja jõuetuist. See kõik lasub ühiskonna pääl, see kõik hävitab usujõude. Usulised jõud on niidiks, mis meid välja kisuvad alkoholi labürindist, mis meid ära hoiavad tema meelituste võrku langemast. Meie näeme, ühed inimesed otsivad teid, et välja pääseda, teised ei otsigi enam — nad ei pääsegi enam välja alkoholi mõju alt. Kindel abinõu väljapääsemiseks on usulik jõud.

Üks juhtumine olgu tõukejõuks. Kui kord koju jõudsin, leidsin köögist ühe naise, kes lõunat tahtis saada.

Ta langēs tänades põlvili ja ütles: „Ma tunnen teid, teie olete Jumal“ jne. Selgus, et ta oli purjus. Kujutage ette seda naisterahvast: tuimus, himud näol, eneseväärtuse tunne kadunud. Joojad on halatsemiseväärt ohvrid Molokile.

Järgneb

pr. H. Põld'i üleskutse võitlusele alkoholi vastu. Vanal ajal, kui meie elasime raske surve all, seadsid meie rahvajuhid üles põhimõtte: Karskus — see on eluküsimus. Nüüd on kätte jõudnud suurte võimaluste aeg, — aeg, mis enam tulla ei või, ja leitakse, et see aeg on liig ootamata tulnud. Kuidas seda seletada, et riigivanem ja ministrid, kes ennemalt alkoholi vastu olid, nüüd viinamüügi maksma panid? Ka naised, kes enne ei joonud, on nüüd jooma hakanud. Isegi väljamaalased imestavad selle üle. Kui seda kuulda, tõuseb küsimus: „Mis võib meist saada? Kuhu meie läheme?“

Seitsme aasta eest öeldi — karskus on eluküsimus; kui me aga nii edasi läheme, nagu praegu, siis ei ole me enam eluväärilised. Kas seisab õnn ainult selles, et mõnu tunda? Ei! Õnn nõuab ka meilt. Kes on valitsus? Kas võõrad, kas tsaarrike? Meie ise oleme valitsuse loojad, meil on demokraatlik kord. Demokraatlik kord on aga kõige raskem, sest sääl ei lange vastutus mitte üksi valitsuse, vaid ka iga üksiku kodaniku päale. Meie peame pääseteed leidma. Eesti riigi, Eesti rahva pärast ei tohi meie neid väikseid mõnuseid taga ajada, mis alkohol pakub, vaid meie peame kõik tema vastu võitlema.

XI. Eesti karskuskongressi osavõtjad.

a) Külalised:

1. cand. Jaan Tõnisson, Riigikogu liige.
2. prof. Peeter Põld, ülikooli kuraator.
3. prof. Johann Bergman, Rahvusvahelise Alkoholi vastu võitlemise Büroo esimees.
4. Mr. G. F. Robinson, Ameerika Noortemeeste Kristliku Ühingu asemik Tartus.
5. Lauri Kettunen, Tartu ülikooli professor.
6. Aleksander Rammul, Tartu ülikooli professor.

b) Ühingute ja organisatsioonide asemikud :

1. Adamson Martin, Tartu Ametiühisuste Kesknõukogu.
2. Antson Aleksander, Tartu spordiselts „Kalev“.
3. Arbeiter Aleksander, Kursi karskusselts.
4. Blaubrück Olga, Viljandi Eesti Haridusselts.
5. Einberg Heinrich, Narva karskusselts „Võitleja“.
6. Eisen M. J. prof., E. Karskusseltside Keskoimkond.
7. Ernits Villem dots., E. K. Keskoimkond ja Riigikogu Teivishoiu Komisjon.
8. Gross M., karskusselts „Ugaunia“ Tartus.
9. Gutmann Friedrich, Haanja-Pressi Rahvaraamatukogu Selts.
10. Haas V., Tori karskusselts „Täht“.
11. Haller Gustav, Linnamäe karskusselts „Veenus“.
12. Hansson Rudolf, Kristliku Rahvaerakonna Tartu osakond.
13. Hausenberg Arnold, Tartu spordiselts „Kalev“.
14. Juhanson Aleksander, Tartu Eesti Koolinoorsoo Liit.
15. Juske Herbert, Tee- ja Ehitusosakonna 14.-piirk. teenijate ja tööliste esitaja.
16. Kaarna A., Tartu Eesti Naisselts.
17. Kangur Karl, Tammistu Rahvaraamatukogu Selts.
18. Kass Johann, Tammistu Rahvaraamatukogu Selts.
19. Kauba Johannes, Tartu spordiselts „Kalev“.
20. Kettunen Hilja prof. pr., Eesti Üliõpilaste Karskusühendus.
21. Kolk Harry, Haanja-Pressi Rahvaraamatukogu Selts.
22. Kolk S. pr., Tartu Eesti Naisselts.
23. Kull Marie, Põltsamaa Eesti Naisselts.
24. Kummits N., Tartu Noorsoo eest hoolitsem. Selts.
25. Kuperjanov Alice pr., E. T. Gümnaasiumi Abiandmise Selts.
26. Kutsar Eleonore, E. K., Keskoimkond ja k. s. „Karskuse Sõber“.
27. Kuusik Eduard, Alatskivi karskusselts „Kevade“.
28. Käsper Tiido, Narva karskusselts „Võitleja“.
29. Küla August, Tartu Ametiühisuste Kesknõukogu.
30. Laar A. preester., Sinodi liige, E. Apostliku õigeusu kiriku Sinod.
31. Laas Roman, Sompa Noorsoo Karskusühing.
32. Laurits Vilhelmine, Urvaste karskusselts „Koit“.
33. Lehmann L., Tartu Eesti Õpetajate Selts.
34. Lesmann Alma, Madise-Risti Rahvahariduse Selts.

35. Läti Rudolf, Kursi karskusselts.
36. Marets Reinhold, Antsla Rahvahariduse Selts.
37. Meimers Viola, Tartu spordiselts „Kalev“.
38. Metsik Eduard, Tartu Ametnikkude Organisats. Liit.
39. Mora Harry, Eesti Üliõpilaste Karskusühendus.
40. Mühlbach Kristjan, Tee- ja Ehitusosakonna 14-piirk. tööliste ja teenijate esitaja.
41. Neuman Jaan, Tartu Eesti Õpetajate Selts.
42. Oksa Arnold, karskusselts „Ugaunia“ Tartus.
43. Paldrock Salme prof. pr., Tartu Eesti Naisselts.
44. Peks Georg, Tartu spordiselts „Kalev“.
45. Pett Helmi, E. K. Kesктоimkond.
46. Priimägi H., Laiuse karskusselts „Püüe“.
47. Põld Helmi prof. pr., E. K. Kesктоimkond.
48. Rahamägi Hugo prof., E. Ev. Lut. usu Konsis-
toorium ja Kuresaare Eesti Selts.
49. Reial Gustav, Laiuse karskusselts „Püüe“.
50. Reimann Marie, Tartu Eesti Naisselts.
51. Reinik M., Tartu Eesti Õpetajate Selts.
52. Rikkas Eduard, Haanja-Pressi Rahvaraamatuk. Selts.
53. Roots Jaan, Tartu Eesti Õpetajate Selts.
54. Rosental Jaan, E. Karskusseltside Kesктоimkond.
55. Rosental Juhan, Antsla Rahvahariduse Selts.
56. Rossmann Eduard, Triigi kõrgema algkooli Noorsoo
Karskusühing.
57. Saar August, Vesneri Rahvaraamatukogu Selts.
58. Saar Ludvig, Tartu spordiselts „Kalev“.
59. Siimo Hugo, Treffneri gümn. õpil. ring „Ilmarine“.
60. Sikka M., Järve asutat. karskusselts (ilma volituset).)
61. Suubi Arnold, Treffnert gümn. õpil. ring „Ilmarine“.
62. Sööt Karl, Tartu teatriselts „Vanemuine“.
63. Teder Melanie, Valga karskusselts.
64. Tiisik R. prof., E. Apostliku õigeusu kiriku Sinod.
65. Toomel Arnold, Sompa Noorsoo Karskusühing
(ilma volituset).
66. Trinkmann Voldemar, Simuna Noors. Kasvatusselts.
67. Tõllasepp A., karskusselts „Ugaunia“ Tartus.
68. Uusen Eduard, k.-s. „Karskuse Sõber“ Tartus.
69. Vaher Klementine, Linnamäe karskusselts „Veenus“.
70. Vender Evald, Vaivara karskusselts „Külvaja“.
71. Voites, Haaslava karskusselts „Priius“.
72. Vulff Olga pr., Otepää karskusselts „Edasi“.
73. Ziugand Johannes, Treffneri gümnasiumi õpilaste
ring „Ilmarine“.

XI. Eesti karskuskongressist osa võtnud organisatsioonid ja ühingud.

a) Karskusliikumise keskkorraldused :

1. Eesti Karskusseltside Kesктоimkond.

b) Üksikud karskusseltsid :

1. Eesti Üliõpilaste Karskusühendus Tartus.
2. „Karskuse Sõber“ Tartus.
3. „Ugaunia“ Tartus.
4. „Külvaja“ Vaivaras.
5. Triigi kõrg. Algkooli Noorsoo Karskusühing.
6. „Täht“ Toris.
7. „Kevade“ Alatskivil.
8. Kursi karskusselts.
9. Valga karskusselts.
10. „Võitleja“ Narvas.
11. „Veenus“ Linnamäel.
12. „Priius“ Haaslaval.
13. „Koit“ Urvastes.
14. „Püüe“ Laiusel.
15. „Edasi“ Otepääl.
16. Sompa Noorsoo Karskusühing.

c) Poliitilised korraldused :

1. Kristliku Rahvaerakonna Tartu osakond.
2. Tartu Ametiühisuste Kesknõukogu.
3. Riigikogu Tervishoiu Kommisjon.

d) Kiriklikud korraldused :

1. E. Ev. Lut. usu Konsistoorium.
2. E. Apostliku Õigeusu Kiriku Sinod.

e) Õpetajate ja koolinoorsoo korraldused :

1. Tartu Eesti Õpetajate Selts.
2. Tartu Eesti Koolinoorsoo Liit.
3. Treffneri gümn. õpilaste ring „Ilmarine“.

f) Haridus- ja noorsoo eest hoolitsemise seltsid :

1. Viljandi Eesti Haridusselts.
2. Tartu Eesti Noorsoo Selts.
3. E. T. gümnaasiumi Abiandmise Selts.
4. Madise-Risti Rahvahariduse Selts.
5. Antsla Rahvahariduse Selts.
6. Simuna Noorsoo Kasvatusselts.
7. Tartu teatriselts „Vanemuine“.
8. Kuresaare Eesti Selts.

g) Raamatukogu seltsid :

1. Haanja-Pressi Rahvaraamatukogu Selts.
2. Tammistu Rahvaraamatukogu Selts.
3. Vesneri Rahvaraamatukogu Selts.

h) Naisseltsid :

1. Tartu Eesti Naisselts.
2. Põltsamaa Eesti Naisselts.

i) Spordiseltsid :

1. Tartu Spordiselts „Kalev“.

k) Muud korraldused :

1. Vabariigi Raudtee Tee- ja Ehitusosakonna 14.-piirkonna teenijad ja töölised.
2. Tartu Ametnikkude Organisatsioonide Liit.

XVI. Rahvusvaheline alkoholismi vastu võitlemise kongress

peeti 22.—27. augustil Lausanne'is, Helveetsia prantsuskeelt rääkivas osas. Seesuguseid kongresse peeti enne sõda üle iga kahe aasta mitmetes riikides. Viimane ennesõjaaegne kongress oli 1913. aastal Milanos, Itaalias¹⁾. Sõja kestvusel olid rahvad üksteisest eraldatud ja rahvusvahelised sidemed pidid iseenesest mõistetavalt suurelt osalt katkema.

Milanos tehti otsuseks, Ühisriikide valitsuse kutse pääle järgmist kongressi 1915. aastal Ameerikas ära pidada. Sõda takistas selle plaani teostamist, sellegipärast peeti kongress 1920. aastal Washingtonis ära. Iseenesest mõistetavalt tegid suured reisikulud suuremale hulgale eurooplastele Ameerikasse mineku võimataks, aga teatavaid juhtivaid isikuid kutsusid ameeriklased, sõidukulusid oma kanda võttes, kongressile.

Lausanne kongress oli nüüd esimene päälesõjaaegne Euroopa pinnal. Tervel kongressi jooksul ei tulnud vähematki vastolu nähtavale, vaid kõigis asjus valitses täielik üksmeel, selle pääle vaatamata, et sääl kokku puutusid rahvad, kes alles hiljuti üksteise vastu võidelnud. Esitatud olid 36 riiki, nende seast olid saatnud 16 riiki ametlikke esitajaid. Osavõtjaid oli umbes 500. Kongress avati vanas katedraalis. Mõnusa, diplomaatilise avamiskõne, mis kõiki rahuldab, pidas Helveetsia vabariigi president Schulthess. See oli ülepeä esimene kord, et ühe riigi pää karskuskongressi avab, kuna seda varemalt küll kõrged riigimehed on teinud. Kongressi aupresidendiks valiti Helveetsia vabariigi president, tegelikuks presidendiks Dr. R. Hercod, abipresidendiks prof. Dr. J. Bergman (keda sääl kui Eesti valitsuse esitajat võeti).

1) Vaata „Karskusleht“ 1914, nr. 1—2.

Kongressil peetud kõnede hulgast kõige tähtsam on Norra esitaja Dr. J. Scharffenbergi oma. Ta esines muu seas plaaniga, kuidas Lausanne'is asutatud rahvusvahelist alkoholi vastu võitlemise bürood üheks tõsiseks uurimisinstituudiks laiendada. Küll on sääl praegugi iga tahes kõige parem raamatukogu, mis üldse terves ilmas alkoholiküsimuse kohta olemas. Sellele järgnesid referaadid alkoholi valmistamise ja müügi kitsenduse tervislike mõju üle: Suur-Britannias sõja kestvusel (H. Carter, Londonist), samasisuline referaat Saksamaalt (mida Dr. Delbrücki asemel prof. Gonser ette kandis) ja Daanimaalt (Dr. Hindhede poolt); siis veel keeluseaduse mõju üle Soomemaal (prof. Soininen) ja Ameerika Ühisriikides (pastor Dinviddie ja piiskopp Cannon). Viimased rõhutasid muu seas seda, et Euroopa ajalehed selles asjas tihti ebaõigeid teateid Ameerika olude üle toovad. Näit. kirjutati, et esimesel keeluaastal St. Franziskos üle 2000 inimese purjusoleku pärast kinni on viidud. See on küll õige, aga on unustatud sellele juure lisamata, et aastal enne keeluseadust selsamal põhjusel arretereeritud arv 15.000 pääle tõusis, nii oli siis keeluseadus purjus inimeste hulga $\frac{1}{7}$ pääle alla surunud, — rohkem, kui mingisugune süsteem seda enne suutnud. Ja ometi on St. Franzisko suur linn, kus rahva enamus keeluseaduse vastu vaenulik oli.

Mis eraldi ülevõtähendatud rahvusvahelisse büroosse Lausanne'is puutub, siis annavad viimasel ajal juba mitmed riigid selle ülevalpidamiseks ainelist toetust. Büroo ei tohi mitte agiteerida, vaid peab erapooletu olema ja kindlaid andmeid muretsema. Büroo väljaminekuteks on: 1) kantselei ülevalpidamine (pääsekretäär kolme abilisega), 2) ajakirja „Internationale Monatsschrift'i“ väljaandmine (saksa, prantsuse ja inglise keeltes), mis praegu ajuti seisab, lähemal ajal aga jälle ilmuma hakkab, 3) aruande väljaandmine kõigi aasta jooksul sellel alal ette tulnud tähtsamate sündmuste üle.

Kuna mulle kongressi lõpul ettepanek tehti, põhjamaade riikidest osavõtjate nimel kongressi toimepanejatele tänu avaldada, siis tegin seda, — sääl juures ka ühte ja teist Eesti karskusliikumise üle jutustades, kus muu seas kõigist austatud Tartu ülikooli professor G. Bunge't kui suurt karskusaate eest võitlejat meeletasin. Pääle selle kõnelesin ühel üliõpilaste koosolekul, kus 20 riigist professorid ja üliõpilased esitatud olid, Eesti karskete üliõpilaste tegevusest ja püüetest.

Rahvusvahelise büroo esimehena oli mul juhus büroo kulul rahvusvahelisest alkoholismi vastu võitlemise kongressist osa võtta ja võisin niiviisi ilma siinsetele organisatsioonidele kulu tegemata kui ainuke Eesti esitaja siinse karskusliikumise üle seletust anda.

Prof. J. Bergman.

* * *

Rahvusvahelised alkoholivastased kongressid ehk õigemiini kongressid alkoholi vastu (congrès international contre l'alcoolisme) on mitmete aastate jooksul kaunis järjekindlate vaheaegade järele peetud.¹⁾ Esimene kongress peeti juba aastal 1885 Bruxelles'is. Siis järgnesid kongressid Zürichis (1887), Kristiaanias (1890), Haagis (1893), Baaselis (1894), Bruxelles'is (1896), Pariisis (1898), Viinis (1901), Breemenis (1903), Budapestis (1905), Stokholmis (1907), Londonis (1909), Haagis (1911) ja Milanos (1913). Teatud põhjustel jäid kongressid kauemaks ajaks pidamata. Aastal 1920 tehti katset uuesti ühist tööd Washingtoni kongressi näol alata. Arusaadav, et osavõtmine Euroopast võrdlemisi leige oli. Aga et kindel tarvidus oli asjast huvitatuid ja töö juhatajaid kokku koguda, iseäranis Euroopa maadest, määrati järgmine kongress järgnevak aastaks kindlaks. Arvu poolest kuueteistkümmes kongress peeti Shveitsis Lausanne linnas, 22.—27. augustini 1921. a.

Rahvusvaheliste alkoholivastaste kongresside siht on teiste rahvusvaheliste kongresside omadega kaunis analoogiline. Kõige päält tahetakse kongressidel ülevaadet anda alkoholi uurimise tagajärgedest, mis pääle viimast kongressi ette on võetud. Siis antakse ülevaade nende praktiliste abinõude edendamisest, mis kogu maailmas alkoholi vastu tarvitusele on võetud: õpetamise ja seletamise töö, seaduslised määrused, organiseeritud karskustöö jne. Muidugi mõista, ei anta ainult aruandeid juba saavutatud tagajärgedest, vaid võetakse ka uusi uurimisprobleeme ja reformide ettepanekuid läbivaatamisele ja harutamisele. Ja lõpuks tahetakse kongresside läbi võimalust anda alkoholivastase töö juhatajaile isiklikult tuttavaks saada ja isiklikult mõtteid vahetada. Iseenesest tuleb, et suurem osa rahvusvahelisi karskuskorraldusi oma koosolekuid püüavad nende kongresside ajal pidada.

1) Täienduseks prof. J. Bergmani lühikesele kirjutusele avaldame lühendatud tõlkes Rootsi kongressisaadiku Dr. phil. Thorild Dahlgreni kirjutuse, ilmunud Rootsi karskusajakirjas „Tirfingis“ nr. 11, 1921. a.

Paljude maade valitsustel on viisiks ametlikult esitajaid rahvusvahelistele alkoholivastastele kongressidele saata. Sagedasti on riigi esitajaks chargé d'affaires selles riigis, kus kongressi peetakse, ehk saatkonna sekretäär. Sagedasti saadetakse ka eriesitaja. Nii on muu seas Rootsimaa alati teinud. Varemate Rootsimaa esitajate hulgast võib nime-tada professorid R. Tigerstedti, Curt Wallis't j. t. Lau-sanne'i kongressil esitas Rootsi riiki karskuse õpetamise konsulent dr. phil. Thorild Dahlgren. ¹⁾ — Sellega ühenduses tuleb tähendada, et kongressid mitte niisuguseid otsusi ei tee, mis esitatavat riiki kuidagi seoks.

Kongressi avamine oli pikk tseremoonia. Mr. Din-viddie (Washingtonist), kongressi alaline esimees, võis Lau-sanne'i katedraalis mitmetuhandelist inimestekogu tervi-tada. Et ta selle juures esimest korda oma elus prantsuse keeles kõneles (ameeriklase väljarääkimisega!) — ja selle-pärast tema kõnet prantsuse ja inglise keeli rääkivad päält-kuulajad aru ei saanud — ei rikkunud siiski üldist tuju.

Schveitsi vabariigi president, M. Edmond Schulthess, pidas pikema hiilgava kõne, mida sagedasti, ruumi püha-duse pääle vaatamata, käteplagin katkestas. Oma arvamist alkoholivastase võitluse kohta avaldas ta sõnades: „Võitlus alkoholi hädaohu vastu on üks tähtsamatest abinõudest, et rahvaste sotsiaalset, majanduslist, intellektuaalset ja mo-raalset elu parandada. Haritud rahvas võib kergemalt üle-liigse alkoholi tarvitamisele vastu panna, kui rahvas, mis veel nii arenenud pole. Teiselt poolt kergendab võit alko-holi üle suurel mõõdul rahvaste edenemist kõigil aladel“. Oma sisu poolest ei üllatanud need sõnad paljuidki. Kuid öeldud ühe maa presidendi poolt, mis igalt poolt viina produtseerivate, aga karskuse püüetega maadega piiratud on, mis veel suurema arenemise ajajärgu alguses seisab, pöörasid nad õige suurt tähepanu oma pääle, muu seas ajakirjanikkude juures.

Pääle presidendi kõnet tervitas kongressi osavõtjaid kongressi organisaator Dr. R. Hercod, kauaaegne rah-vusvahelise alkoholivastase büroo juhataja. Ta tervitas osa-võtjaid inglise, saksa, itaalia, prantsuse ja kaunis suurt skandinaavlaste rühma rootsi keeles. Dr. Hercod tunneb

1) Ka Soome valitsus on alati esitajad saatnud rahvusvahelistele karskuskongressidele. Eesti Valitsus oli esitatud IX. Põhjamaade Kars-kuskongressil Helsingis 1919. a., mujal veel mitte. Lausanne'is esines prof. J. Bergman Eesti nimel üldiselt. V. E.

mitu keelt täielikult ja loeb ja saab aru 18 erikeelest — seega seisab ta rahvusvahelise büroo juhataja ideaalile kaunis lähedal. 1) Sõna anti selle järele eririikide ametlikkudele esitajatele. Kaheminutiliste vaheaegade järele astusid üles järgmiste riikide esitajad: Belgia, Bulgaaria, Chile, Hiina, Kolumbia, Kuuba, Daanimaa, Saksamaa, Eestimaa, 2) Soome, Prantsusmaa, Suur-Britannia ja Iiri, Holland, Ungari, Island, Lichtenstein, Leedu, Luxemburg, Norra, Austria, Paraguai, Peruu, Persia, paavsti esitaja, Rootsimaa, Tsheho-Slovakia, Ühisriigid, Uruguai ja Jugoslaavia. Pääle nende rahvaste oli umbes 500 kongressi osavõtja hulgas ka Briti-India, Canada, Itaalia, Mexico, Uue-Seelandi, Poola, Portugaalia, Aafrika, Rumeenia, Schweitsi, Hispaania, Transvaali ja Venetsueela esitajad. Mulje alkoholivastasuse üldsusest oli kaunis imponeeriv.

Juba samal päeval, kui kongress pühalikult avati, algas kongressi töö. See alustati Dr. Johan Scharffenbergi (Kristiaaniast) kõnega: „Teaduslik alkoholi uurimise organisatsioon“, mis oli üheks tähtsamaks punktiks kongressi päevakorras. Pääle rahvusvahelise alkoholismi vastu võitlemise büroo reorganiseerimist on lootus pea teostada seda võrdlemisi tagasihoidlikku ettepanekut, mida kõne sisaldas, et rahvusvaheline büroo ja kõigi kultuurmaade teadusmehed ühiselt algaksid organiseeritud tööd alkoholiküsimuse uurimiseks. Ja seega oleks juba üks samm edasi tehtud alkoholi teaduslikus uurimises, asjas, mis meid kõiki väga rõõmustab, missuguse seisukoha meie ise alkoholi küsimuses ka ei oleks võtnud. Dr. Scharffenbergi kõne järele arvustas Dr. A. Holitscher, Karlsbadist, teravalt alkoholi statistika puuduseid. Ta tutvustas kongressi alkoholi statistikaga, põhjendatud kõige teaduslikumatel ja ülepää kõige täielikumatel uuema aja statistika meetodidel ja panette, et üks erikomitee töötaks juhtnöörid välja alkoholi produtseerimise ja tarvitamise statistika jaoks. Need juhtnöörid antakse kõigi tsiviliseeritud maade valitsustele palvega, neid teatud ajast pääle tarvitusele võtta.

Teine kongressi päev pühendati osalt kohaliku keeluseaduse küsimusele, osalt muu seas põnevale küsimusele alkoholi terapeutilisest mõjust ja alkoholi tarvitamise kitsendamise tagajärgedest sõja ajal hügieeniliselt ja sotsi-

1) Ta oskab muu seas võrdlemisi hästi Soome keelt ja on ka Eesti keele õppimisele asunud. V. E.

2) Esitaja prof. J. Bergman.

aalselt vaatekohalt. Kahjuks olid viimases ülevaates andmed ainult Inglismaalt, Saksamaalt ja Daanist, Vene- maalt oli võimata tõepäraseid andmeid saada. Daani taga- järgedest rääkis Dr. Hindhede, Kopenhaagenist, kuna ta esile tõi ülihuvitava seletuse surevuse arvu vähenemise kohta Daanimaal alkoholimüügi kitsenduste kestvusel.

Kongressi kolmandaks päevaks olid jätud kolme keelu- seaduse maa, Islandi, Soome ja Ameerika Ühisriikide aru- anded. Samal päeval andis Sir Fr. Chance seletust Car- lisle-experimendi kohta Inglismaal (alkoholi müügi riigista- mine Carlisle's). Ma küll ei eksi, kui tõendan, et ette- kannet Ameerika keeluseaduse tagajärgedest kuulati suu- rema tähelepanekuga ja huvitusega, kui mingit muud kõnet. Kahjuks on meil Euroopas Ameerika keeluseaduse taga- järgedesse puutuvad tõepäraseid andmed vähe teada, mida muu seas seletas ühes kongressi kõnes riigipäeva liige Alexis Björkman, Stokholmist. Seda tähtsam oli täiesti õigeid seletusi otse ameeriklaste eneste käest saada. Sellele kõnele järgnes, nagu ka teistele ettekannetele, pikem vaidlus. Kongress oli nii korraldatud, et see mitte ainult ettekanne- test koos ei seisnud, vaid et ka vaidlustele aega anti. Sellel korraldusel on muidugi teatud vead — on ju näituseks võimata täiesti tühja sõnavahetust vaidluste ajal ära hoida, mida vaidlejad ise ka teavad, — kuid kasu, mis sellest saadakse, muu seas rikkalikud ettepanekud, peaks need vead hääks tegema.

Järgmisel päeval harutati muu seas suguelu moraali ja alkoholismi küsimust ning küsimust alkoholivastase näituse üle. Kongressiga ühenduses oli nõnda nimetatud alkoholi- vastane näitus toime pandud. Erimaade väljapanekute hulgas võisid vast ainult ameeriklased midagi uut pakkuda, nimelt oli välja pandud pikk seeria hästi tabavaid ja rahva-päda- googiliselt väärtuslisi graafilisi plakaate, kõik tüpograafilis- selt hästi läbi mõeldud ja suurt mõju avaldavad. Teiste maade väljapanekud ei õelnud palju midagi ja võis isegi näha, et neid juba mitme aasta jooksul välja on pandud. Suuremalt jaolt jäi näitusest kaunis puudulik mulje.

Kongressi viimase päeva hommik pühendati küsi- musele: „Puuvilja kasutamine ilma alkoholita“. Kahtlemata on tarvis teid näidata, kuidas võiks viinamarju, õunu jne. tarvitada, ilma et nendest veini ehk muid joovastavaid jooke teha. See probleem vastab Põhja-Euroopa viinapõ- letamiseks kartulite kasvatamise küsimusele. Sellest prob- leemist oldi väga huvitatud, iseäranis viina produtseeriva-

test maadest tulnud kongressi osavõtjad tundsid suurt huvi selle vastu. Need igasugused ilma alkoholita veinid, mida näidati ja prooviti üleval nimetatud näitusel ja mida oli ka kongressi väikeses restoraanis saada, olid, igatahes minu maitse järele, rohkem silmale meeldivad kui suule.

Pääle lõunat võeti harutusele tähtis karskusõpetuse õpetajate ettevalmistamise küsimus ning kõneldi spordi ja alkoholi üle. Nende ridade kirjutaja pidas kõne nende meetodide üle, mis Rootsimaal karskusõpetuse õpetajate ettevalmistamise juures tarvitatakse. Järgnes elav vaidlus, milles energiliselt kaitsti, kõige päält schveitslaste ja hollandlaste poolt, seda seisukohta, et karskusõpetus peaks ainult spetsiaalõpetajate käes olema, kuna mina toonitasin, et igatahes Rootsimaal arvatakse kooliõpetajate juures üldse sedavõrd suurt kohustustunnet leida, et kõik õpetajad, kuidas nad ka isiklikult alkoholi tarvitamise pääle ei vaataks, võiks alkoholi tarvitamise tagajärgede üle erapooletult seletust anda.

Muidugi mõista, ei tehtud kongressi ajal ainult tööd. Lausanne'i linn andis pidu kongressi osavõtjaile. Üks mees, suurema tööstuse omanik, korraldas 2—300 kongressi osavõtjale ühe aiapeo ja ülepää võttis võõrad suurepäraselt vastu. Paar lõbusõitu oli korraldatud, muu seas Lac Léman'i juure.

Kongress oli hästi organiseeritud ja kõik läks nii, kuidas ette arvatud oli; kuid paavsti õnnistus kongressile jõudis kohale alles neljandaks kongressi päevaks. Iga kongressi osavõtja sai juba alguses igast kongressil peetavast ettekandest kokkuvõtte prantsuse, saksa ehk inglise keeles. Need kolm keelt olid muu seas kongressi ametlikud keeled ja neid tarvitati näituseks vaidluste juures, kus iga kõne tõlgiti kahte teise keele, kui just mitte kõneleja ise oma kõnet mitmes keeles ei korranud. Mingisugust lahku minekut kongressil varemalt vaenulistest rahvustest olevate osavõtjate vahel ette ei tulnud. Kongressi osavõtjate ühine ideaal ja püüded ei lasknud tüli tekkida. Kuid tuli nähtavale, mis ka loomulik, et näituseks prantslastest rohkem hooliti, et nende keelt rohkem ettekannete ja vaidluste juures tarvitati jne.

Kongressi osavõtjate hulgas olid mitmedki karskusveteraanid, nagu näituseks varsti 80-aastane prof. Aug. Forel Baaselist, endine üleilmilise „Goodtemplarite“ ordu juhataja Edv. Wabrinsky, World Prohibition Federation'i

esimees Guy Hayler Londonist, Ameerika Anti-Saloon League'i asutaja teol. dr. Horvard Russel jne. Rootsi osavõtjate hulgast, arvu poolest umbes 15, tuleb pääle riigi esitajate kõige päält nimetada mõlema riigikoja karskusrühma esitajaid, Dr. med. Alfred Petrék'i, kes muu seas pidas tähepanemiseväärilise vaidluskõne alkoholikeride hoolitsemise üle Rootsimaal, ja riigipäeva liiget Alexis Björkman'i. Mitmeaastane Rahvusvahelise alkoholivastase Büroo esimees, professor Johann Bergman oli Lausanne'is Eestimaa esitajaks. Kongressi enam silmapaistvate osavõtjate hulgas olid pääle selle veel mõlemad Hiina saatkonna sekretäärid, Chi-Yung Hsiao ja Kia-Ki-Ken, Dr. Ernestina Perez, ainus ametlik naisesitaja (Tshili), prof. Angelini Roomast, paavsti esitaja, ja Dr. Saleeby Londonist, tuntud Inglise tõutervendusõpetlane.

Nendest koosolekutest, mis paralleelselt kongressiga peeti, tuleb kõige päält nimetada Rahvusvahelise Büroo valitsuse koosolekut, millest muu seas eri-riikide esitajad oma valitsuste ülesandel osa võtsid. Otsustati rahvusvahelist bürood reorganiseerida, osalt uusi ülesandeid juure lisades. Kongressi ajal rekonstrueeriti rahvusvaheline üliõpilaste karskusliit. Varemalt, nagu teada, oli selle liidu juhatus rootslaste käes. Asutati ka üks rahvusvaheline sotsialistide karskusliit ehk õigemini sotsialistliste karsklaste liit.

X. Põhjamaade karskuskongress

Kopenhaagenis, 6.—10. juulini 1921. a.

I.

Esimest korda võttis Eesti osa Põhjamaade karskuskongressist (arvu poolest üheksandast) Helsingis 1919, kuigi poolametlikult, kadunud Dr Matti Helenius-Seppälä kutsel. Järgmiseks kongressiks võeti aga Eesti juba ametlikult Põhjamaade karskusliitu.

Kongressi korraldamiseks oli Daani valitsus tubli summa annetanud, mis kongressi korraldavale toimekonnale võimaldas isegi väljamaalaste osalise reisikulude tasumise, korraldava toimekonna liikmele ja ametlikule kõnelejale igalt maalt. Eesti karskussaatkonna (prof. A. Rammul, V. Ernits ja prof. J. Bergman, kes viimane juba suveks Rootsi oli sõitnud), kulusid vähendas see 500 Daani krooni võrra, päevakursi järele 32.000 Eesti marka.

Teel Stokholmis viibides oli meil võimalus tutvuneda ülerootsimaalise karskusõpetusbürooga, kelle juhataja hra Aug. Ljunggren käis 1919. a. Tallinnas 10. Eesti karskuskongressil kõnelemas. Nüüd saime tema ja teiste Rootsi karsklaste lahkust Stokholmis tunda: meid veeti autoga linnas ümber, viidi meid huvitavaid asutusi vaatama, viidi koguni kooliõpetajate suviste sotsiaalsetele edasiarendamiskursustele, kus iseäranis karskusküsimust hoolega käsitatakse, ja tervitati meid sajapäälise kuulajatehulga ees enne Rootsi ajaloolises ühenduses olnud ja nüüd hariduslikku ühendusse astuva rahva esitajatena.

Õhtul tutvunesime vähe Stokholmi tuulitsaeluga: tabasime mitmed teatava määrani „vindis“ vastutulijad, kuigi venemoelist purjusolekut ei näinud.

Rootsi ametlik arvustik aga näitab, et purjusolekute protokollide arv on Stokholmis tõusnud 3705-st 1917. aastal

Wen
Cotli
Ljunggren
jo.
Stokholmi karskuse
de juure

10.104-ni 1920. aastal, mis on igakuulise viinahulga suu-
rendamise tagajärg ²/₃ liitrist kurni 4 liitriini (Sociala medde-
landen 1921. nr. 4, lhk. 331). Igatahes on rootslastel kul-
tuurirahvana küllalt põhjust joomise tõusmise üle kaevata
ja keeluseadust nõuda, olgugi et sääl vene- ja eestilaadilist
(kahjuks pean siin Vene ja Eesti kõrvuti seadma, kui vastik
see olekski!) marujoomist vähemalt meie silmi ei puutunud.
Kuid sääl registreeritakse ka väiksemgi purjusolek, mida
meil mitte ei tehta.

Stokholmist Malmösse sõitsime kiirrongis — 600 kilo-
meetrit 12 tunniga, ja säält Kopenhaageni auruparvega.

Kopenhaagenis käisin vaatamas glüptoteeki —
haruldaset toredat ja rikast vana- ja uueaja raidkujude
kogu, mille on ehitanud oma abikaasa mälestuseks üks
Daani suurematest õllefabrikantidest (juhtub nendegi hulgas
peenehingelisi isikuid, kuigi üliharva). Käisime kogu kong-
ressiga vaatamas linna läheduses mererannal asuvat suurt
ülitoredasti sisseseatud ja ülikalikulult elektriarstimisabi-
nõudega varustatud Skodsborgi karskusanatooriumi, mille
kõik tegelased on täiskarsklased ja milles muu seas
tervisparandajatelegi karskusõpetust antakse. Sanatoo-
riumi poolt anti kongresslaste auks vegetaarline pidulõuna-
söök, kus meie poolt prof. Rammul ülemarsti Dr. Ottoseni
tervitustele vastas.

Alkoholi suhtes näib Kopenhaagen Stokholmist kor-
ralikum olevat. Ainult keskööpaiku kuuldus harilikust lõbu-
samat ja kõvemat häälitsemist alt tänavalt meie korteritesse
4. korral.

II.

Kongress avati suure pidulikkusega, ühes toredas
kontsertsaalis, millesse üle 1000 inimese mahtus. Välja-
maade saatkondade juhtivad jõud asetati kontsertlavale,
nende taha suur laulukoor ja orkester, kontsertlava kõrval
kõigi Põhjamaade lipud. Peab ütleva, avamispidu jättis
kunstiliselt vägeva mulje: raske on meelega tuletada, kus
olen kuulnud nii puhast ja vägevast laulu, kui Daani karsk-
laste koorilt.

Pidulisi pidi tervitama Daani pääkomitee esimees,
80-aastane Daani karsklaste juht Claus Johannsen (keda
Daani karsklased otse jumaldama näivad), kes aga haiguse
pärast puudus ja selle tõttu oli volitanud enese asemel
kõnelema riigipäevaliikme hr. Heileseni — noore energilise
advokaadi, kellest arvati Johannseni järeltulija saavat.

Hr. Heilesen tervitas kõiki osavõtjaid riike üksikult, ka Eestile mõned südamlikud sõnad pühendades.

Heileseni tervitustele järgnesid vastutervitused osavõtjate riikide karsklaste poolt. Eesti nimel kõnelesin mina Rootsi keeles neist vanadest ja uutest sidemetest, mis Eestil on olnud kõige päält Daaniga, siis ka kõigi teiste põhjamaadega niihästi poliitilises ajaloos kui ka kultuuriliste kokkupuutumiste alal, iseäranis aga karskustöös, kus juures lootust avaldasin, et Eesti kord ennast kindlasti sellest kuulsusest vabastab, mis tal on praegu kogu Põhjamais alkoholi salaväljaveoallikana. Nagu kõigi väljamaalaste kõned, võeti seegi vastu elavate kiiduavaldustega.

Avamispidu puhul peab tähendama, et daanlastel on häid karskuslaule ja ka häid karskusluuletajaid, nagu selle kongressi skald — Harald Bergstedt — tuline, temperamentlik noormees, kelle taoline meil kindlasti oleks oma ülevoolavat energiat kusagil peenemas või jämedamas kõrtsilokaalis avaldanud, Daanis on aga vaimline õhkkond niisugune, et jõuküllasemgi temperament leiab enesele väärilisemaid avaldamisviise kui joogikohtades.

III.

Kongress algas järgmisel päeval (7. juulil) Daani parlamendi koosolekute saalis. Kongressi juhatus (millesse Eestist nende ridade kirjutaja valiti ühena juhataja abidest) asus parlamendi juhatuse asukohtadele ja kongressi liikmed rahvasaadikute kohtadele.

Kongressil olid järgmised maad esitatud: Daani 250 saadikut, Rootsi 60, Norra 25, Soome 5, Eesti 3 ja Islandi 2 saadikut.

Kongressi avamise puhul tervitas Põhjamaade karskuskomitee esimees hra Adolph Hansen veel kord kõiki, ka Eestit.

Kongressil peeti tervelt 20 kõnet. On võimata neid kõiki lühidaltki edasi anda — toon ainult ülevaate üksikute maade järele.

Daanis

on alkoholi tarvitamine praegu palju vähem, kui see oli enne sõda, kus Daani Põhjamaadest kõige rohkem alkoholi tarvitas. Sõjaaegne toidu kitsikus sundis 1917.—18. aastal viinavalmistamise peaaegu seisma panema, nii et 1918. aasta

kohta tuli ainult 0,41 liitrit piiritust elaniku kohta. Pääle sõja on jällegi alkoholi tarvitamine tõusnud, kuid on veel kaugel ennesõjaaegsest: 1911.—15. a. joodi keskmiselt iga isiku kohta 9,3 liitrit piiritust, 1920. a. aga kõigest 2 liitrit.

Daanis on sel puhul huvitavaid tähelepanekuid tehtud alkoholimüügi vähendamise mõju kohta surevuse ja haiguste peale (aru andis selle küsimuse kohta Dr. M. Hindhede). Nimelt oli alkoholisurmade arv Kopenhaagenis 1911.—1915. a. keskmiselt 68 aastas, 1918. a. kõigest 2 ja 1920. a. 20; viimane arv näitab, et väikene joomise tõus toob enesega palju halbu tagajärgi. Sama näitavad järgmisedki arvud: üldine surevus 100.000 inimese kohta Kopenhaagenis (külgehakkavad haigused välja arvatud) oli 1911.—15. a. keskmiselt 1149, 1918. a. 298, tõusis aga 1920. a. 780.

Surevus vähenes kõvade kitsenduste aegu Kopenhaagenis 18 prots., arvesse võttes ainult 25—65 aastaseid mehi — 35 prots. Üldse hoidus sel kombel Kopenhaagenis 1300 inimest, kogu Daanis 6300.

Praegu on Daanis maksev kohalik keeluseadu kogukonna hääletuse põhjal (1920. aasta lõpuks maksma pandud 235 korral 73,500 häälega 22,700 vastu), kogukondade õigus alkoholimüügi lubasid andmata jätta, alkoholimüügi kohti ja aega piirata, alkoholi valmistamise piiramine (piiritust valmistatakse umbes $\frac{1}{7}$ ennesõjaaegsest) ja kõrge müügihind (1 pudel viina 12 $\frac{1}{2}$ krooni — ligi 800 Emk.). Samas sihis edasitõttades loodetakse täiskeeluseadusküsimus rahvahääletusele panna umbes 1930. a. paigu.

Daanis on praegu 2658 kohalikku karskusseltsi, ühendatud umbes 25 suureks seltsiks, kokku 154,137 liikmega, noorsoo osakonnad juure arvatud (eraldi nimetatud 25 osakonda 6663 liikmega). Laste karskusseltsi on umbes 200, üle 20,000 liikmega. Kui aga veel juure arvata karskusseltsikohal asuvaid vabausulisi ühendusi (adventistid, päästesõjavägi, „viimasepäevapühad“ jne.) ja taimetoitlasi, tõusvat organiseeritud täisealiste karsklaste arv Daanis 159,537-ni, pääle selle lapsed ja organiseerimatud.

Üksi Kopenhaagenis leidub 22.000 täiskasvanud organiseeritud karsklast, 5,500 last, 9 karskusrestoraani, 6 karsklaste laulukoori, 6 orkestrit ja 1 haigekassa.

Daani karsklaste organisatsioonide nimekirja vaadeldes näeme selles väga suurt mitmekesisust: harilikud karskusseltsid, mitmet seltsi goodtemplariteordod, Sinine Lint, Sinine Rist, Valge Lint, Valge Rist, metodistide karskusselts,

üliõpilaste, raudteelaste, arstide, politseilaste, jne. karskusseltsid. Selle mitmekesisuse tõttu ongi karsklaste arv võrdlemisi suur: on kerge leida iga üksiku huvidele ja nõuetele vastavat karskuskorraldust.

Daani keeles on ilmunud õige palju karskuskirjandust, muu seas hiljuti Anton Schmidt Asholdsbevaegelsens Verdenhistorie (karskusliikumise ajalugu) 7-mes osas. Karskuslehti ilmub Daanis praegu 17, neist 1 päevaleht.

Islandis

on keeluseadus maksev 1915. a., hääde tagajärgedega. On sisemisi raskusi, iseäranis alkoholiretsepte kirjutavate arstide poolt, kuid need on väikesed võrreldes veinimaade survega: Hispaania nõudvat näituseks ultimatiivselt, et Hispaania veinide sissevedu lubataks Islandisse, vastasel korral Islandist kalade ostmist lõpetada ähvardades. See aga võivat väikesele Islandile aastas umbes 6 miljoni krooni majanduslikku kahju teha.

Islandlaste ettepanekul seati üksikute maade asemikkude poolt kokku resolutsioon (Eesti asemikuna selles toimkonnas oli nende ridade kirjutaja), milles selle vastu protesteeriti, et üksikud riigid avaldavad oma majanduslikudes huvides otsekohest ehk kaudist survet teiste riikide karskuspüüete pääle, sellega teiste riikide sisemist enesemääramisõigust rikkudes. Resolutsioon kinnitati kongressi poolt järgmisel kujul:

„X. Põhjamaade karskuskongress Kopenhaagenis, 6.—10. juulini 1921. a., osavõtjatega Daanist, Eestist, Soomest, Islandist, Norrast ja Rootsist, deklareerib:

1. Igal suveräänsel kultuurriigil on vastuvaidlemata õigus korraldada ja juhtida oma seadusandlust kõlblikus, tervishoiulises ja ühiskondlikus suhtes.

Alkoholi seadusandlus on tähtis lüli ses seadusandluses.

Kuna alkoholijoogid kahjulikud on rahva tervisele ja moraalile, tuleb alkoholijoogid asetada teise seisukorda, kui üldse kaubad riigivahelistes kaubalepingutes. Igasugune surve alkoholitootvate riikide poolt nende riikide vastu, kes võitlevad alkoholitarvitamise vastu, on rahvusliku enesemääramisõiguse haavamine.

2. Kongress, kes sügava kahjutundega kuuleb, et Island ja Norra kannatavad praegu sarnase surve all, kutsub üles nende riikide valitsusi ja rahvuskogusid oma enese-

määramisõigust kindlustama niihästi oma rahva kui ka teiste rahvaste kasuks.

3. Kongress teeb Põhjamaade Keskkomiteele ülesandeks saata need resolutsioonid ühes otstarbekohastena leiduda võivate põhjendustega Põhjamaade riikide valitsustele“.

Need resolutsioonid otsustati saata kätte kongressi juhatuse poolt üksikutele valitsustele ja avaldada ajakirjanduses. Pääle selle otsustati küsimus ette panna augusti-kuus Lausanne'is kokkutulevale rahvusvahelisele karskus-kongressile ¹⁾

Norras

pandi 1919. a. rahvahääletus toime osalise keeluseaduse kohta (üle 12 prots. alkoholi jookide kohta). Keeluseaduse poolt oli 489.000 häält, vastu 304.000. Keelu tagajärjel on joomine vähenenud, iseäranis selle jämedamal kujul, kuigi nõrgemate alkoholi jookide tarvitamine on teatava määrani tõusnud. See on aga vähem kahjulik, ja selles mõttes teatav võit.

Ka Norral on tegemist arstide liiga suure heldusega alkoholi retseptide suhtes. Selle vastu valmistatavat praegu valjuid seadusi.

Ka Norral on tegemist Prantsuse ja Hispaania veini-survega. Kuna eelmine valitsus on neile riikidele võimalikult palju vastu tulnud, on riigipäeva karskusmeelne enamus selle valitsuse kukutanud. Praegu keeb äge võitlus täiskeeluseaduse küsimuse ümber.

Rootsis

on karskustöö õige vana. Umbes 100 aastat on sellest mööda, kui sellele alus pandi kuulsa Rootsi karskustegelase Per Wieselgren'i poolt. Karskustöö edenes Rootsis jõudsasti ja muutis ühes vastava seadusandlusega (Göteborgi süsteem)

1) Selle küsimuse edaspidine arenemine on väga õpetlik. Hispaania nõudis ultimatiivselt veinide sisseveo luba, ja Islandi valitsus sai suure vaevaga ajapikendust vastamiseks parlamendi kokkutulekuni. Valitsus tahtis Hispaaniale järele anda, kuid parlament jäi kindlasti omale seisukohale, avaldas valitsusele umbusaldust ja pani uue, keeluseadussõbralise valitsuse ametisse. Hispaania aga ei loobunud omast nõudmisest, ja millega asi lõpeb, ei tea. Igatahes on mitusada Euroopa teadusmeest Islandi kaitseks Hispaania valitsusele märgukirja saatnud, ja Ameerika Ühisriikide senatis on mõte ülesvõetud survet avaldada Hispaania päale, kes ka muu Euroopa kombel Ameerikalt toetust ootab.

Rootsi rahva ühest Euroopa kõige joodikumast rahvast võrdlemisi karskeks rahvaks, küll mitte absoluutselt täiskarskeks.

Juba selle aastasaja algul ulatas karsklaste arv poole miljonini, nii et iga kümnes inimene karskusseltsi liige on. Oli ka kord aeg, kus väga kerge oleks olnud keeluseadust maksma panna, nimelt 1909.—1910. a. ümber. Siis oli Götebori süsteem juba „vanaks“ jäänud, s. o., joodikud olid osanud end selle järele „sisseseada“ ja joomine oli igatahes tublisti märgatav. Oldi rahulolematu, taheti midagi uut, 1909. a. üldstreigi puhul pandi tükiks ajaks üldkeeluseadus maksma, ja see andis õige häid tagajärgi. Alamkoda võttiski keeluseaduse vastu, kuid ülemkoda lükkas selle mitu korda tagasi. Küsimuse selgitamiseks pandi karskusorganisatsioonide poolt toime muu seas erarahvahääletuski allkirjade kogumise kujul, ja saadi 1.884.298 häält keeluseaduse poolt, 16.715 vastu, kuna umbes 1 miljon häält andmata jäi isikute mitteleidmise tõttu.

Sel ajal aga astus välja Dr. Ivan Bratt broshüüriga: „Kas võib alkoholküsimust otsustada ilma täiskeeluta?“, ja esitas sääl tuttava tshekisüsteemi algmõtted, mida ta ise tõendas olevat üleminekuastmeks täiskeeluseadusele, et sellega karsklasi oma poole võita. Ja prof. J. Bergman kaebabki, et Rootsi karsklased on lasknud ennast Brattist „sisse vedada“, nii et osalt karsklaste nõusolekul seatigi Rootsis 1914. a. tshekisüsteem sisse. Esiialgu vähendas see joomist, kuid praegu, kus iga tsheki kohta antakse 4 liitrit viina, pääle selle veel kallima hinna eest 4 liitrit „toredusviina“ ja iga suupistega restoraanis oma naps, kus kõige selle lisaks salaviinapõletamine ja salaviinakauplemine õitseb, ollakse praegu joomises peaaegu samal kohal, kus enne Bratti süsteemi maksmapanemist. Tshেকে on välja võetud üle kogu Rootsi üle miljoni, neist umbes 100.000 naiste poolt.

Loomulikult on see kutsunud esile kõva vastuvoolu, mis nõuab keeluseadust.¹⁾

Keeluseadlasi on Rootsis kolm suurt rühma: organiseeritud karsklased, natuke vähem kui pool miljoni, organiseeritud naised ja organiseeritud kirikud ja usulised ühingud, kes kõik täiskeeluseaduse seisukohale asunud.

1) Keeluseadusprojekt — õige laialine seadus mitmesajaleheküljelise põhjendusega, mille kallal enam kui 10 aastat töötatud komisjonides — on juba valmis ja riigi põhiseadus nii muudetud, et selle järele rahvahääletus võimalik oleks. Kui see valmis, mõeldakse keeluseadusküsimus rahvahääletusele panna, mis sünnib 23. aug. 1922. a.

Kõigi nende asemikkudest on loodud ühine keskkorraldus, Rootsi karskusliit, kes jõudude mobilisatsiooni juhhib.

Et kõik Rootsi naisorganisatsioonid keeluseaduse seisukohale on asunud, on loomulik. Tähepandavam on juba see asjaolu, et kõik kirikud ja usulised ühingud on täiskeeluseaduse seisukohale asunud — nähtus, mis igatahes hää tunnistuse annab Rootsi usklike ringkondade meele- tõsidusest. Muidugi ei saa siin salata välisena tõukena Ameerika Anti-Saloon-League'i (Kõrtsidevastase Liidu) asemiku, energilise pastor David Östlundi tegevuse mõju, mida igatahes kõrgelt peab hindama.¹⁾

Rootsi karskus-organisatsioonide kokkuseade on väga mitmekesine: goodtemplarid, sinilint, templarid, rahvusgoodtemplarid, karskusordo Verdandi, valgelint, üliõpilaste karskusliit (198 osakonda kõrgemais ja keskkoolides, 1916. a. 6812 liiget), Rootsi karskusklubi, Rootsi naiste kristlik karskusliit (120 osakonda, 4258 liiget), õpetajate karskusliit, (3512 liiget), arstide, farmatsöitide karskusühingud, posti personaali täiskarskusliit, ohvitseride karskusliit, tolli personaali, politsei, laevaväe karskusliidud ja ühingud, sinirist, Rootsi selts karskuse ja rahvakasvatuse jaoks, noorsoo osakonnad jne., kokku ligi 4300 täiskasvanute karskusseltsi ja osakonda umbes 350.000 liikmega ja ligi 1.800 noorsoo karskusühingut umbes 130.000 liikmega — kokku natuke vähem kui pool miljoni organiseeritud karsklast. Pääle selle, nagu öeldud, kõik usklikud ja kõik naisorganisatsioonid. Rootsi karsklastel on järgmised keskasutused: juba nimetatud keeluseaduse keskkorraldus, karskusõpetusliit, karskusseltside asemikkudekogu ja karskusseltside teadete büroo (sellega on ka Eesti Karskuskesktoimkond ühendusse astunud). Pääle selle kogukondlised keskkomiteed jne. Karskushäälekandjaid on ühtekokku 21. Karsklasi oli 1917. a. riigipäeval esimeses kajas 38, teises 132, praegu olevat neid teises kajas üle 150.

Riigitoetust anti karskustööle 1921. a. ligi pool miljoni krooni, Eesti rahas umbes 35—40 milj. marka.

Nagu ma juba eelpool tähendasin, on Rootsis karskusõpetus hästi korraldatud. Selle järele valvab eriline nõuandja haridusministeeriumi juures. Õpetajate ja karsklaste jaoks on korraldatud senni juba 98 3—4 päevast kursust, pääle selle 2 pikemat, umbes 2 nädalat kestvat üldist haridus-

1) Muu seas on loota, et hra Östlund tuleb Eestissegi kõnereisile, kui Rootsi keeluseadusvõitlus läbi on.

kursust ja 2 umbes kuu aega kestvat „sotsiaalist edasi-
harimiskursust õpetajaile ja muile“.

Haridustöö on üldse Rootsi karsklaste juures hästi arenenud: igal suuremal karskusliidul on oma „studieledare“ (õpingute juhataja). Goodtemplaritel üksi on umbes 2000 lugemisringi ümber. Nende õpingute juhatajaks on Oscar Olsson, üks paremaid vabaharidustöö tundjaid põhjamail (käis 1919. a. IX. Eesti karskuskongressil).

Ka karskusteadus ja karskusarvustik on Rootsis arenenud. Iseäranis peab nimetama riiklise karskuskomisjoni väljaandeid (XI köidet, mõni neist mitmes andes), mis juba üksi raamatukogu sünnitavad, pääle selle statistika teataja j. m.

Soome

keeluseadus on häid tagajärgi annud: joomine on vähenenud $\frac{1}{10}$ endisest, kuritegevus on suuresti vähenenud, iseäranis tapmised, kakelused, ulakus jne. Kaugelt suurem osa kogukondadest on karskusosakonna järeleparimise pääle vastanud, et keeluseadus on hästi mõjunud ja et ei ole tahtmist seda muuta. Ainult mõnest rannakogukonnast kuuleb, et joomine on suurenenud Eestist sisseveetava piirituse tõttu. Üldse rehkendatakse umbes 8—900.000 liitri Eesti piirituse salasisseveoga Soome, nagu lubab oletada Eestist Rootsi väljaveetava piirituse hulk, millest aga ühte tilkagi ametlikult Rootsi pole läinud, missuguse seletuse ka soomlased Rootsi tollivalitsusest olid saanud ja missugune seletus nende ridade kirjutajalegi anti.

Üldse on Soome karsklased kindlad keeluseaduse edasipüsimises, ja nende käes on praegu riigipäeval suur enamus. Ei olla ka loota, et see järgmistel valimistel muutuks.¹⁾

Salaviinapõletus olevat Soomes endisega võrreldes vähenenud. Salaviinapõletuse produktsiooni hinnati umbes 100.000 liitri pääle, mis on igatahes ainult $\frac{1}{100}$ alkoholi-tarvitamisest enne keeluseadust.

Salapiiritusveo üle Eestist kaevati ja leiti, et see kõige suurem Soome keeluseaduse rikkuja oila. See tegevat Soomes niipalju pahandust ja kulusid, et see koguni Eesti-Soome vahekorra pääle jahendavalt mõjuvat, kuid Soome keeluseadust ei kukutavat seegi.

Soome laste karskustöö uuemate nähtuste üle kõneles proua Alli Trygg-Helenius-Seppälä. Tal on idee tekkinud

1) Alles hiljuti kõvendas Soome riigipäev keeluseadust, selle asemel, et teda muuta või pehmenendada, nagu mõned soovisid ja lootsid.

teatrit ära kasutada karskustööks laste keskel. Ta on juba Soomes seda katsunud ja leidnud, et sel kombel võib õige sügavad jäljed jätta ühe korraga sadandete ehk koguni tuhandete laste hingedesse. Ta kavatseb ka mujal mail sama katset teha.

Veel olevat Soomes märgata olnud kuritarvitusi piiritus-
tshekkide väljakirjutamisel (keegi loomaarst Tamperel olevat 21½ kuuga 22.078 piiritus-retsepti välja kirjutanud üle 11.000 kilo piirituse pääle). Kuid selle vastu antavat välja uus seadus, mis arstide tegevust ses suhtes piirab ja kontrolli alla võtab (ka Norras valmistatakse sarnast seadust).

Keeluseaduse alalhoidmiseks ja läbiviimise toetamiseks on ühinenud Soome keeluseadusliitu kõik karskusharidus-, noorsoo-, nais-, spordi-, töörahva jne. seltsid ja sotsiaal-demokraatide partei ja maaliit tervelt, teistest parteidest üksikud organisatsioonid — kokku üle poole miljoni inimese. Keeluseadusvastaste organisatsioonil arvatakse 50.000 liikme ümber olevat. Keeluseadusliidul on oma häälekandja, nädalas kord ilmuv „Kieltolakilehti“.

Eesti

tshekisüsteemi ja selle tagajärgede üle kõneles nende ridade kirjutaja Rootsi keeles. Kõne lõpul avaldati kaastundmust Eestile ja karskustööle Eestis.

Eesti karskusliikumise minevikust ja praegustest püüetest kõneles prof. A. Rammul Saksa keeles, hra Adolph Hanseni seda Daani keele tõlkides. Kõnelejale avaldati kiitust ja tähendati, et hää oleks, kui kõik tervishoiu professorid karsklased oleksid.

IV.

Üldküsimusi

käsitasid mitmed kõnelejad. Prof. J. Bergman kõneles karskustööst Põhjamaade ülikoolides, eriliselt rõhutades teaduse tähtsust karskusküsimumise lahendamisel ja esitades Tartu ülikooli teeneid karskusliikumise alal (Bunge, Kraepelin), ka praegust karskusliikumise algust Tartu üliõpilaste keskel puudutades.

Dr. R. Hercod andis seletust Lausanne'i rahvusvahelise alkoholismi vastu võitlemise büroo tegevuse kohta, keda muu seas toetavad rahaliselt kõik Põhjamaade valitsused, pääle Eesti, kus see küsimus senni pole üldse harutusel olnud.

Pastor D. Östlund kõneles Ameerika Anti-Saloon League'st, millel 30 miljoni ümber liikmeid olevat ja mis ligi 50 miljoni dollarit olevat ära kulutanud 48 Põhja-Ameerika Ühisriigi (117 miljoni elaniku) „kuivaks tegemiseks“. Praegu minevat League'i suurtest summadest üks osa keeluseaduse kindlustamiseks Ameerikas, kuna teine osa rahvusvaheliseks karskustöökult kulutatavat, alkoholismivastase ilmaliiga kaudu, kelle liikmeks muu seas ka Eesti Karskusseltside Kesктоimkond on astunud.

Kongressi lõpurekordiks oli suur

karskusmeeleavaldus

Kopenhaagenis Söndermarkeni puiestikus, kuhu läks karsklaste hiiglarongikäik, milles mõni arvas 1200 lippu olevat, teiste arvates koguni 2000. Igatahes suurepärasem rongikäik, mis nende ridade kirjutaja kunagi on näinud, toredate lippudega, sümboolkujudega, lillevankritega jne. Pargis lauldi, mängiti ja peeti kolmelt kõnetoolilt üle 10 kõne, neist mõnedki õige tulises miitingu toonis.

Põhjamaade karskusnäitust

peab ka nimetama. See mahutas enese alla mitu saali ja sisaldas hulga tabelid, raamatuid, ajakirju, karskusõpetusabinõusid jne. Välja olid pandud ka eestikeelne karskuskirjandus ja tabelid Eesti karskusolude ja viinamüügi tagajärgede kohta. Kongressi lõpul jätsime Karskuskesктоimkonna sellekohase otsuse järele Eestist väljapandud tabelid ja raamatud mälestuseks Daani karskusmuuseumile.

Järgmine kongress

otsustati pidada Norra pealinnas Kristiaanias 1924. a., mis langeks ühte Kristiaania uuestiehitamise 300-aastase juubeli pidustustega. Ettevalmistavasse toimkonda valiti Eesti poolt nende ridade kirjutaja, asetäitjaks prof. J. Bergman.

Üldmulje

kongressist oli, et karskusküsimus on praegu Põhjamail üheks tähtsamaks ühiskondlikuks küsimuseks. Ainult Eestis oli ta kongressi ajal alla langemas üksikute isikute ja rühmade erahuvide piirkonda. Teiste maade julgustav eeskuju näitab, et ka Eesti ei või kaua selles seisukorras püsida, nagu näitabki praegune tõus Eesti karskusliikumises.

V. Ernits.

XXXIX. Soome üldine karskuskongress

Kuopios, 5.—8. juunini 1921.

Turu karskuskongressil 1920. aastal oli teada, et eel-tulev aasta Soome karskustöös raske ja paljunõudlik saab olema. Sellepärast peeti tähtsaks, et järgmine kongress tuleks niisuguses linnas ära pidada, kus karskustöö kõige-kõrgemal järjel on. Võeti rõõmuga vastu kuopiolaste kutse savolaste päälinna, ilusamasse saarestikku ja vesistikku.

Ja võib kõigeparema südametunnistusega ütelda, et need päevad Kuopios, mil ülemaa karskusaate ajajad sääl koos viibisid, olid õnnelikud päevad. Terve kongressi aeg oli saadikute ja kuulajate keskmine arv 1500 ümber, mis kaunis sagedasti üle 2000-gi tõusis.

Ei saa peatada vahepalade ja terve kongressi käigu juures üksikasjalikult, sest sellest saaks terve raamat, vaid katsun kohe kõnede, referaatide ja otsuste juure üle minna.

Kongressi avamine.

Kell $1\frac{1}{2}$ hommikul algab kirikõpetajate Metso-vaara ja Kauppiase jumalateenistus keskaja vanas kirikus.

Jutluse sisu oli järgmine: Terve inimese elu ripub vastamisest küsimuse pääle: kas armastad oma venda? Kes ei armasta venda, keda ta näeb, see ei või armastada Jumalat, keda tema mitte ei näe. Need kaks armastust kuuluvad ühte. Ilma üheta ei või olla teist. Karskustöö on sündinud usklike armastuse mõjul.

Karskustöö esimene püüe oli joobnuid joomahimu eest kaitsta. Siis leiti, et see tee palju ei aita ja alati karskuskasvatustööd. Kuid lõpuks on leitud, et ka sel teel kõike ei saavutata ja võeti seadus abiks.

Nüüd on meil keeluseadus, kuid joomispahe on leidnud enesele uusi võimalusi. Kuopios on kokkutuldud selleks, et nende viimastegi joomise nähtuste vastu võitlemiseks abinõusid otsida.

Ainult siis, kui armastame Jumalat, armastame inimesi ja siis läheb karskustöö edasi, mis meilt palju armastust nõuab.

Lektor Kantele tervituskõne.

On suur rõõm, et Savo suurte vesistikkude keskel võime vastu võtta nii palju võõraid ja kakskord suurem rõõm on see, et praegune silmapilk niisugust kogumist nõuab.

„Vabaduse“ nimel on hakatud võitlust „keeluseaduse“ vastu. Väidetakse, et keeluseadusel ei ole rahva poolehoidu, sellepärast see ei õnnesta ja sellepärast ei pea seda ka pidama.

Liig kitsast vaatekohast on need väited välja läinud. Küsi ühe töömehe käest, kellel enne suur osa omast palgast viina pääle läks, ehk veel parem, küsi tema naiselt, siis saad kuulda, mida need ütlevad — see on õnnistatud seadus!

Meie teame — seda teavad ka keeluseaduse vastased — kui ühemeelselt keeluseadus riigipäeval (riigikogus) läbi läks.

Nii mitmekesised ja nii suurehäälelised, kui need vastaste hüüded on, niisama vähe kaaluvad nad. Maailm on nii suur, et sinna kõik mahtub ja meile tundub, et niikaua, kui rahvas omad esitajad valib, niikaua ka keeluseadus seisma jääb.

Järgmisena kanti ette

Piduluuletus

lekt. Suomela poolt, mis selle kirjelduse lõpul avaldatud.

Prof. Mikael Soinise pidukõne.

Kui tuleviku uurija eri aastakümnete suurt ühiskondlist küsimust läheb uurima, siis imestab tema kindlasti, et nii vähe sellest küsimusest järele on jäänud. Need, kes seda oleks pidanud tegema, on selle jätnud. Ajalehed on küll asjast kõnelenud, aga ei niisuguse huvituse ja agarusega, kui see oleks pidanud olema. On sääli hulgas niisuguseidki väiteid, et keeluseadus on vangimajad ja vaestemajad täitnud.

Teaduseilm on samuti alkoholiküsimuse kõrvalisele teele jätnud ja iseäranis Helsingi oma.

Paljudes maades on uuritud täiskeelu ja see on kõige paremaks arvatud. Venemaa pani selle kohe sõja algusel maksma ja hiljem käis üks Rootsi ajalehemees seda uurimas, kes kõigipidi seda hääks pidas ja rahva käest küsimuse pääle sai ta järgmise vastuse: „On tulnud päris teine aeg, elame nagu teisel maal“.

Sama keelt kõneleb Inglismaa arvustik. Sõjaaegse keelu ajal olid vargused, röövimised, tapmised ja üldse kuritegevus palju väiksem, kui enne ja pääle seda. Ing-lased hakkavad tõsiselt kartma, et alkoholikuiv Ameerika nendest ette jõuab, ja maailma raha-asjanduse keskkoh-ong Londonist New-Yorki minemas.

Rootsi Bratti tshekisüsteem ei tunne inimest. See arvab, et viina võib juua kui vett, ilma et see mingisugust himu ärataks. See korraldus kasvatab joodikuid. Ei ole muud abinõu rahva karskeks tegemiseks, kui keeluseadus.

Pääle selle kõneles prof. Soininen veel aine üle „Keeluseadus meil ja mujal“.

Prof. Taavi Laitise kõne.

„Alkoholiküsimus tõuparandamise seisukohalt“. Alguses juhtis kõneleja tähepanu selle pääle, kuidas 1865. aastal Austria munk Gregor Mendel jättis enesest järele ühe pärivusküsimusele pühendatud raamatu, mis aga kuni 1900. aastani unustusse jäi.

Pärivusseadused leiti üles esiteks taimede, siis loo-made ja lõpuks inimeste juures...

Mitmes maas toimepandud uurimiste järele on leitud, et 47% tarvitatust alkoholist väga kiiresti ajusse läheb, 31% läheb verde, 20% maksa. Kui ema alkoholi tarvitab, siis andub see tingimata edasi lapsele, nii enne sünnitamist, kui ka pärast last imetades. Ka isa alkoholi tarvitamine annab ennast raskesti tunda. Saksa teadusmehed Demme ja Lippich on teinud väga huvitavaid uurimisi sel alal. Uuriti 57 alkoholi tarvitajate vanemate last ja leiti, et neist ainult 10 olid terved ja 25 surid juba esimestel nädalatel. Siis uuriti 61 karskete vanemate last ja leiti, et nendest oli 50 tervet ja ainult 5 suri esimestel nädalatel. Kus ainult isad olid alkoholikerid, leiti, et 97 lapsest oli ainult 14 tervet.

See põhjus oli just mõõduandev, miks Põhja-Ameerikas alkoholi keeld maksma pandi. Ja kui Soome rahvas sellest arusaamisele jõuab, siis õnnistab ta keeluseadust.

Lippola alustatud vaidlusküsimus:

Täiskeelu vastaste ettepanekud keeluseaduse asemele ja mis nendest on öelda.

Alustaja peatab täiskeelu vastaste ajakirja juures, kus 23 väidet keelu vastu on avaldatud. Pikkade läbirääkimiste järele võetakse vastu järgmine otsus: „Soome 39-as Karskuskongress Kuopios, kuhu ületuhandeline rahvahulk kõigist maa nurkadest ja kõigist klassidest kokku kogunud on, et üheskoos praegusaja põlevaid küsimusi läbiharutada, ütleb, et Soome karsklastel ei ole midagi selle vastu, kui keeluseaduse mõju, aga ühes sellega ka tema maksmasolemise ja valvamise nõrgad küljed võetakse asjaliku kaalumise alla. Väidetest alkoholiküsimuse otsustamiseks, mida täiskeelu vastased ja prof. Allan Serlachius on teinud ja missihivad keeluseaduse kukutamisele, arvab kongress üksmeelselt, et neid maksma pannes joomine palju tõuseks, mis rahva kõlblist tasapinda kui ka hääd käekäiku halvendab. Ühtlasi palub kongress „Karskuse Sõprade“ kesктоimkonda, et see käsile võtaks niisuguse raamatu avaldamise, kus need ebavaated kõik ümber lükataks“.

Rootsi saadiku üliõpilase John Sõrmbergi kõne.

Kui Rootsi pääminister alkoholi küsimuse pääle pidi vastama, ütles ta, et täiskeeld ei vii rahva karskenemisele vaid Bratti süsteem. Rootsi lehtedest on läbi käinud, et Soomes ettepanek on tehtud Bratti süsteemi tarvitamisele võtmiseks.

Bratti süsteemi põhimõte on see, et alkoholi kurjasti tarvitamine tuleb hävitada, aga parajust tuleb edendada. Bratt ei tunne inimese hingeelu ja sellepärast on ta selle süsteemi poolehoidja. Parajusest algab pääle kurjasti tarvitamine ja siis on juba hilja appi tõtata.

Olgugi, et Bratt siis ära keelab viinakaardi, kui joomine kaugele läheb, ei saa ta ära keelata joomist, kus kõik-sugu abinõud tarvitusele võetakse. Joomine on maad võtnud juba 15-aastaste poisikeste keskel.

Katarina haigemajast Stokholmist toob kõneleja pildi, kus numbrid näitavad, kuidas joomisega ühes ka haigused käivad. 1912. aastal oli haigemajas 537 joomahaiget,

1918. aastal, mil sõjaaegne kitsendus valitses, oli neid 82 ja 1920. aastal, mil joomakitsendus lõpetati, tõusis see korraga 470 pääle.

Kõneleja toob veel palju näitusi ja tõendusi, mis kõnelevad Bratti süsteemi luhtaminekust.

Pääle Rootsi esitaja kõne oli

Eesti esitajal Helmi Pettil sõna.

Kõne puudutas alkoholiküsimuse seisukorda Eestis, millest ma siin pikemalt kirjutama ei hakka. Kõne trükiti sõnasõnalt Soome kongressi protokollis, mida üle Soome kümneid tuhandeid laiali laotati. Kõnes toodud asjaolud avaldasid sügavat mõju kuulajatele.

Keeluseadus kõvema valve alla.

Keeluseaduse maksvuse ajal otsitakse joovastavaid jooke küll salapõletamisega, küll sala ülepiiri vedamisega ja küll apteekidest tohtritähedega. Umbes üldise pildi kõige selle kohta võib saada, kui siseministeeriumi karskusosakonna ametlikke paberid sorida.

Viimasel ajal on iseäranis suurt tähelepanu Eesti piirituse salavedu Soome enese pääle tõmmanud. Vastased ütlevad, et Soome selle vastu milgi kombel ei või seista ja et „Viron viina“ nüüd palju rohkem juuakse, kui ennem üldiselt. Sellega valgub raha väljamaale ja riik jääb ikka vaesemaks ja vaesemaks. Eesti Kaubandusministeeriumist on järelepäritud, et mineval aastal kunni 1. novembrini ametlikult 800,000 liitrit piiritust Rootsi ja Daani on saadetud. Aga Rootsist ja Daanist on teated tulnud, et sinna ametlikult ühtegi liitrit Eesti viina ei ole sisse toodud, seega on see sala Soome valgunud ja selle eest on Soome markasid 12—24 miljoni välja valgunud.

Võib olla, et sellel vastaste väitel küll palju õigust on¹⁾, kuid siiski on see ka vähe liialdatud — kuigi see nii oleks, siiski oleks see üks väikene summa endisest kulutamisest.

Mis Soomes palju hoogu on võtnud — see on tohtritretseptide tarvitamine, kuid sellelegi peab piir pandama:

1) Arv 800,000 liitrit on tõepoolest tõele vastav. Samuti ka seegi, et sellest piiritusest ametlikult Rootsi ja Daani pole läinud liitritki, sest samasugused teated sain minagi Daani ja Rootsi tollivalitsustelt. Küll aga on võimalik, et osa sellest piiritusest siiski salakaubana on Rootsi viidud, nii et kõik see arv vahest siiski soomlaste arvele ei jää.

Võetakse vastu järgmised resolutsioonid:

1) Kuna salavedu viimastel aastatel jälle laiali on la-
gunenud, peab selle kõrvaldamiseks kõvad abinõud tarvitu-
sele võtma. Tollivalitsus peab oma tööd parandama. Kus
võimalus, peavad kihelkonnad ja vallad selleks abiks olema.

2) Raudteedele peab saama eriti karskusvalvajaid.

3) Peab maksma pandama seadus, et kui voorimees
või autojuht viina veab, siis ta juba teistkordse kinnisattu-
mise järele oma ameti kaotab.

4) Söögimajades alkoholi tarvitamise kohta tuleb
maksma panna eri ja kõva seadus.¹⁾

Vihtori Karpio kõne:

Iseloomustavad jooned nüüdseaja joomisest Soomes.

Kõneleja näitab alguses selle suure puuduse pääle,
et Soomes keegi veel korralikku uurimist sellel alal ei ole
teinud, nagu muudes Skandinaavia riikides on tehtud.
Toob ette rea arvustikulisi teateid, millal ööst-päevast
kõige suuremad kinnivõtmised on juhtunud, kes kinnivõetud
on olnud ja kui vanad.

On huvitav võrdlus, et Helsingis peaaegu pool kogu
keeluseaduse rikkumistest ette tuleb ja pooled rikkujad on
rootslased. Põhjuseks on siin muidugi salaviinana veetud
Eesti piiritus.

Need on enam-vähem pääained, millede üle kong-
ressil kõneldi. Nagu alguses nimetasin, ei või üksikasja-
likku ülevaadet anda — see viiks liig pikale. Terve rida
vähemaid kõnesid rahvakoosolekutel, lastepeol ja välja-
sõitudel peetuid, on siit välja jäänud.

Kongressi ajal töötasid veel erikomisjonid, välja-
töötades otsusi ja resolutsioone.

Helmi Pett.

1) Seesugune „kõva seadus“ ongi nüüd maksma pandud Soome
keeluseaduse kõvendamisega, mis hiljuti Soome riigipäeva poolt vastu võeti.

V. E.

Piduluuletus.

Soome 39. üldisele karskuskongressile Kuopios jaanikuu 5.—8. p. 1921.

Kirjutanud K. U. Suomela. Eesti keele tõlkinud A. Anni.

I.

Kas taas me ainult tühja toimetand,
Kas asjata taas kõik me jõud on raisat?
Mis lootnud oleme, mis unistand —
Kas kõik see purustet ja põrmu paisat?

Kui igikindlasse hallkaljusse
Me uskund senni selle rahva sisse,
Ta keha jõusse, hinge hellusse,
Ta helkja vabaduse ihkamisse.

Ja selle rahva kõrget haridust
Maailmale me rõõmsalt näitasime;
Haritlaskond, täis endaohverdust,
Meid juhtimas nii uhkelt uskusime.

Me näitasime — Soome ametmees,
Kas ootaks vanglagi — kuid seadust valvab,
Kui raudsena ka paindub surve ees,
Siis terasena õiguse jõud salvab.

Nii uskusime rahvast selle maa,
Nii vendadest, kes taga Soome lahe.
Me orjuse kõik kütked katkuma
Olime valmis jõuga rahva kahe.

Kas nüüd siis, nüüd me viimaks ärganud,
Kas silmad avand meil nüüd tõde kare?
Kõik, mida unistanud, uskunud,
Kas nüüd me ees on maas kui pilpavare?

2.

Nad täidavad karikaid vahutavaid,
Ja sõrmega näitavad, pilkavad meid
Fanaatikuiks, indlejaiks hüüdes,

Kes inimhingest aru ei saa,
Kes aateist vaid oskavad unelda,
Sootulukseid petlikke püüdes.

Teeb rõõmu neil hõisates näidata:
Vaat, tulivett täis kogu sünnimaa,
Ei keegi või takista seda!

To rahvas, see armastab vabadust;
Kuid vabadus, kallim kõigest muust,
On maitsta, mis ihaldab süda.

Kultuurrahvas üks ole meiegi
Ja harjund meil kulturtarbedki —
Viin kõigest neist tarvetest kaunim.
Mis on siis kultuur? Ei sugugi see
Ole keeldumuskibuvitsade tee —
Pidulaud on see, maitsjale kaunim.

Jah muidugi, see on ka seaduslik,
Sest seadus, mis heaks arvab „ülemik“ —
Muust seadusest saab ainult nalja,
Seda põigelda, pilgata kiideldes
Võib igaüks — selle maa ametmees
Vaid muigab — ja õlles näeb kalja.

Kui ennevanasti sündis nii,
Ah, avalik hääl kuidas valjuks sai!
Mis avalik hääl nüüd sõnab?
Kas see pahategijaid paelutaks?
Kas roimari risti see naelutaks?
Ei, seadusekaitsjat see mõnab!

Nad täidavad karikaid vahutavaid
Ja pilkavad, sõrmega näitavad meid,
Fanaatikuiks, indlejaiks hüüdes,
Kes inimsüdamest aru ei saa,
Kes aateist vaid oskavad unelda,
Sootulukseid petlikke püüdes!

3.

Aga ka sellest meid kõnelda laskem,
Mis on me rinnal küll kõigest raskem.
Eesti, me vend, kes sa teisel pool mere,
Sulle me usume hinge pealt mure.
Kuigi meil kodud ja kombedki eri, —
Ühine voolamas südames veri.

Kuigi maa viljakas sinul, meil kalju —
Ühiseid lugusid muinasaast palju.

Üks oli vägivald, mis meid on köitnud,
Ühine igatsus rinnus meil loitnud,
Üks oli priiuse valguse püüe,
Kõrgeimat, kaunimat! mõlemi hüüe.

Samad meil surveaeg, südametuksed,
Samad siis avanend priiuse ukсед.
Kastis siis kord veel koos vendade veri
Vabadusvõitluse mõõga teri,
Kus meid kahte tundma sai Euroopa vana
Lääne kultuuri eestvõitlejana.

Ikka me vahet käind lahe üle
Igatsus avada venna süle,
Üksteiselt tuge ja kaitset leida,
Soomesoo pärandust tõsta ja hoida.
Suur oli lootus, mis kummaski loitis,
Helkiv see hõimude hommik, mis koitis.

Eestimaa vend, taga sinise lahe,
Miks juba vangub usk kindel kahe?
Surma sult Idasse tõrjusime —
Palgaks kas midagi palusime?
Eks siiski loota me tohtinud oleks,
Et sulle kuld meist kallim poleks?

Seda üht siiski vend vellest loodaks,
Et see temale mürki ei joodaks.
Eesti, sa vend kõige kallim ja lähem,
Sinus oleks kahtlend me kõige vähem!
Kas ju kõik usk nüüd endine ära,
Hääbunud hõimude-hommiku sära?

Sidemed, säilind mis ajaloo käsi,
Nüüd kas ju murduvad tasakesi?
Kas juba lahkuda ühisteel jõuad,
Kas avamerele üksinda sõuad?
Veel kord, oi Eesti, sa mõttes päri:
Kas on kuld võimsam, või venna veri?

4.

Jah, vaja vaid vaadata üle vee,
Vastas sääil vennatundetü veli.
Kulla ahnuse võimuses kallata see
Tahab veljesse mürki, mis tuli.

Ja kui silmad me ülespool pöörame
Oma rahvagi „paremaid“ vaatma,
On sääilgi võim looma-kirgede,
Valmis rahvast nad surmale saatma.

Nii oleme jäänud me üksinda,
Ja löödud ja kõrvale heidet. —
Sõjariista kas meilgi aeg visata
Ning tunnista: oleme võidet?

Ei, sügavamalle vaid heitkem pilk,
Kus hulgad on töötava rahva —
Ja jälle me silmi lööb julguse helk,
Kätte haarama taas mõõga vahva.

Pole aastakümnetki veerend veel,
Kui see hulk elas viletsana.
Ei veel ole ununend aja teel
Ta südamest pigistus vana.

See, see ikka edasi võitluse teil
Meid tormama hüüab ja nõuab.
Sajadtuhanded all on toetajaid meil,
Nende käsivars võita veel jõuab.

Ja jälle me näeme, ah endist und,
Seda ilusat, kõrget ja julget:
Kord orjuse vanded on pilbastund,
Käib rahvas kesk vabadust valget.

See on uni! Kuid kaunim on alati
Siin maapääl unena nähtud:
Mis suurimat tehtud on iialgi,
Usujõuga see ikka on tehtud.

Ja uskudes häässe ja õigesse,
Ajast uuest nii unistelles,
Me ruttame võitluse väljule
Taas trummide põristelles.

Ja taas me ei tagane tolligi,
Olgu vaenlasi kui tahes palju,
Salanoole kui saaksime jällegi,
Ja joobunud metslaste nalju.

Ja kord peab koitma siis võidugi päev,
Sest võitjateks võimsamad jäävad.
Kes teab, vast seda me silmad ei näe,
Me laste silmad — need näevad.